

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวตามเทคนิคตัวแบบสื่อสังคมเพื่อพัฒนาการรับรู้ความสามารถในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมัธยมวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมต่างๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตน
 - 1.1 ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.3 องค์ประกอบของการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.5 ประเภทของการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.6 กระบวนการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.7 การวัดการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.8 พัฒนาการของการรับรู้ความสามารถของตน
 - 1.9 อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนที่มีต่อพฤติกรรม
 - 1.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองจากการกระทำ
 - 1.11 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองกับผลการปฏิบัติงาน
 - 1.12 คุณลักษณะของบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเอง
 - 1.13 ความหมายของการรับรู้ความสามารถในการเรียน
 - 1.14 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถในการเรียน
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแบบและสื่อสังคม
 - 2.1 ความหมายของเทคนิคตัวแบบ
 - 2.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ตัวแบบ
 - 2.3 กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ
 - 2.4 ประเภทของตัวแบบ
 - 2.5 หน้าที่ของตัวแบบ
 - 2.6 วัตถุประสงค์และวิธีการให้ตัวแบบ
 - 2.7 วิธีการใช้ตัวแบบ

- 2.8 บุคคลที่เด็กจะเลียนแบบ
- 2.9 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ
- 2.10 อิทธิพลของตัวแบบ
- 2.11 ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการใช้เทคนิคตัวแบบ
- 2.12 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อสังคม
- 2.13 ประเภทของสื่อสังคม
- 2.14 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อเฟซบุ๊ก
- 2.15 งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคนิคตัวแบบสื่อสังคม
- 3. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมแนะแนว
 - 3.1 ความหมายของกิจกรรมแนะแนว
 - 3.2 ความสำคัญของกิจกรรมแนะแนว
 - 3.3 วัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนว
 - 3.4 ขอบข่ายของกิจกรรมแนะแนว
 - 3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนว
 - 3.6 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมแนะแนว
 - 3.7 ประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนว
 - 3.8 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 3.9 ความสำคัญของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 3.10 องค์ประกอบของชุดกิจกรรมแนะแนว
 - 3.11 เทคนิคการจัดกิจกรรมแนะแนว
 - 3.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

1. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถในการเรียน

1.1 ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตนเอง

การรับรู้ความสามารถของตนเอง มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Perceived Self-Efficacy หรือนิยมใช้ว่า Self-Efficacy ซึ่งมีผู้นิยามและให้ความหมายไว้ ดังนี้

แบนดูรา (Bandura, 1986, น.391) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง หมายถึง การตัดสินใจของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง ในการจัดระบบและกระทำพฤติกรรม การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นตัวแปรทางจิตวิทยาที่สำคัญที่แสดงถึงการเลือก

ของบุคคลว่าจะใช้ความพยายามหรือไม่ ปริมาณและความยาวนานของความพยายามเท่าใดที่เขาใช้ในงานที่ยาก และปริมาณของความเครียดหรือความวิตกกังวลที่เขาใช้ในการเผชิญกับพฤติกรรมที่ต้องการในสภาพแวดล้อมขณะนั้น การรับรู้ความสามารถของตนเองที่สูงไม่เพียงแต่มีผลต่อการกระทำที่ส่งผลดีเท่านั้น แต่ยังช่วยให้บุคคลไม่ย่อท้อต่อความล้มเหลว

ซัค (Schunk, 2004, น.112) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตน เป็นความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะกระทำพฤติกรรมตามความสามารถที่มีอยู่ ซึ่งไม่เหมือนกับสิ่งที่เรารู้ว่าจะทำอะไร แต่เป็นการประเมินความสามารถและทักษะของตนออกมาเป็น การกระทำตามระดับความสามารถที่มีอยู่

ประทีป จินฉัตร (2540, น.110) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง ที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในสถานการณ์ที่บางครั้งอาจมีความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีความแปลกใหม่ที่ไม่สามารถทำนายสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งสภาพการณ์เหล่านี้มักจะทำให้บุคคลเกิดความเครียดได้ การรับรู้ความสามารถของตนเอง มีได้ขึ้นอยู่กับทักษะที่บุคคลมีอยู่ในขณะนั้นเท่านั้น หากแต่ยังขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของบุคคลว่าเขาสามารถทำอะไรได้ด้วยทักษะที่เขาที่มีอยู่

วิลาศลักษณ์ ชั่ววลี (2543, น.29) ให้ความหมายว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง ความเชื่อของบุคคลว่าตนมีความสามารถที่จะจัดระบบ และกระทำให้บรรลุตามที่กำหนดได้

ระพีพร ฉายวิมล (2544, น.119) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตน มีแนวทางในการแสดงพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ บุคคลที่มีความสามารถเท่ากัน แต่รับรู้ความสามารถแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมแตกต่างกัน

นภาพร ปรีชาสามารถ (2545, น.31) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง การที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองว่าสามารถกระทำพฤติกรรมบางอย่างในสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจงได้หรือไม่ ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับทักษะที่บุคคลมีอยู่ในขณะนั้น หากแต่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของบุคคลว่าเขาสามารถทำอะไรได้ด้วยทักษะที่เขาที่มีอยู่

สรุปได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนเอง หมายถึง ความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับระดับความสามารถหรือศักยภาพของตนเองในการกำหนดระดับของเป้าหมายที่ต้องการ มีแรงจูงใจ และมีวินัยในตนเองที่จะทำให้เป้าหมายที่กำหนดประสบความสำเร็จ มีความพยายามมุ่งมั่น ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหา หรืออุปสรรคที่เกิดขึ้น

1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง

แนวคิดพื้นฐานการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self - Efficacy) มาจากทฤษฎีการเรียนรู้ปัญหาทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2541) มีความเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นมีผลต่อการกระทำของบุคคล บุคคล 2 คนอาจมีความสามารถไม่ต่างกันแต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ถ้าพบว่าคนสองคนนี้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่างกัน ในคนคนเดียวก็เช่นกัน ถ้ารับรู้ความสามารถของตนเองในแต่ละสภาพการณ์แตกต่างกันก็อาจจะแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกัน แบนดูราเห็นว่าความสามารถของคนเรานั้นไม่ตายตัว หากจะยืดหยุ่นตามสภาพการณ์ ดังนั้นสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออกขึ้นอยู่กับรับรู้ความสามารถของตนเองในสภาวะนั้นๆ นั่นคือถ้าเรารับรู้ว่ามีความสามารถเราก็จะแสดงออกถึงความสามารถนั้นออกมา คนที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถ จะมีความอดทนอดสาหัสไม่ย่อท้อและจะประสบความสำเร็จในที่สุด

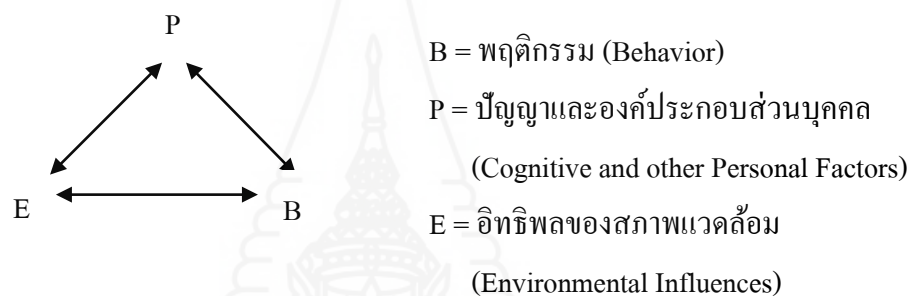
ภาพที่ 2.1 แสดงความแตกต่างระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่เกิดขึ้น

ที่มา Bandura (1986, p.24)

การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถทำงานได้ในระดับใด ในขณะที่ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดจะเกิดขึ้นจากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว เช่นที่นักกีฬามีความเชื่อว่า เขากระโดดได้สูงถึง 6 ฟุต ความเชื่อดังกล่าวเป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเอง การได้รับการยอมรับจากสังคม การได้รับรางวัลการพึงพอใจในตนเองที่กระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตเป็นความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น แต่ที่ต้องระวังความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่าผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นในที่นี้จะหมายถึงผลกรรมของการกระทำกิจกรรมเท่านั้น มิได้หมายถึงผลที่แสดงการกระทำพฤติกรรมเพราะว่าผลที่

แสดงถึงการกระทำพฤติกรรมนั้นจะพิจารณาว่าพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้ตามการตัดสินใจความสามารถของตนเองหรือไม่นั่นคือกระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตหรือไม่ซึ่งจะกระโดดได้ถึง 6 ฟุตหรือไม่นั้นมิใช่ความคาดหวังที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมุ่งที่ผลกระทบที่ได้จากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว

แบนดูรา มีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลเนื่องมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่าง 3 องค์ประกอบ ได้แก่ พฤติกรรม ปัญญา และองค์ประกอบส่วนบุคคล และอิทธิพลของสภาพแวดล้อม โดนทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ จะทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดที่มีอิทธิพลเชิงเหตุ-ผล ซึ่งกันและกัน

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม ปัญญาและองค์ประกอบส่วนบุคคลและอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม

ที่มา Bandura (1986, p.24)

จากภาพแสดงให้เห็นว่า พฤติกรรม ปัญญาและองค์ประกอบส่วนบุคคล และอิทธิพลของสภาพแวดล้อมนั้น ต่างเป็นตัวกำหนดที่มีอิทธิพลเชิงเหตุ-ผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ก็จะมีผลทำให้องค์ประกอบใดองค์อื่น ๆ เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เช่น สายสมรเข้าไปเป็นผู้จำหน่ายตรงได้เห็นเพื่อนประสบความสำเร็จในการทำงาน สภาพแวดล้อม (E) เช่นนี้ มีผลทำให้สายสมรเชื่อว่า (P) ความพยายามมุมานะของตนเองสามารถทำให้ประสบความสำเร็จได้ซึ่งมีผลทำให้สายสมรมีพฤติกรรม (B) ซึ่งแสดงถึงความพยายามมุมานะด้วย แล้วพฤติกรรมซึ่งแสดงถึงความมุมานะของสายสมรก็ทำหน้าที่เป็นสภาพแวดล้อม (E) ให้กับเพื่อนร่วมงานคนอื่นๆ ด้วย

การรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กันมาก โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองนี้ มีผลต่อการตัดสินใจที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ

ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้น

		สูง	ต่ำ
การรับรู้ความสามารถ ของตนเอง	สูง	มีแนวโน้มที่จะทำ แน่นอน	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ
	ต่ำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ	มีแนวโน้มที่จะไม่ทำ แน่นอน

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ เกี่ยวกับความสามารถของตนเองและความ
คาดหวังผลที่เกิดขึ้น

ที่มา Bandura (1986, p.24)

แบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน วิชาสถิติ ชวาลลี, 2538, น.97-98) กล่าวว่า
ความรู้และทักษะเป็นส่วนประกอบที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จแต่ยังไม่เพียงพอ
เพราะจริงๆ แล้วคนเรายังจะไม่ปฏิบัติให้ดีที่สุด ถึงแม้ว่าเขาจะรู้ดีว่าต้องทำอะไรบ้าง ทั้งนี้
เนื่องจากว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองเข้ามาแทรกกลางระหว่างความรู้กับการกระทำ ซึ่งขึ้นขึ้นอยู่กับ
ว่า บุคคลนั้นตัดสินใจความสามารถของตนอย่างไร และการรับรู้ความสามารถของตนมีผลต่อ
แรงจูงใจและการกระทำของเขาอย่างไร การรับรู้ความสามารถของตนนี้จะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคล
นั้นจะมีพฤติกรรมอย่างไร มีแบบแผนการคิดอย่างไร และมีการตอบสนองทางอารมณ์อย่างไรเมื่อ
อยู่ในสถานการณ์ที่ต้องใช้ความพยายามสูง แบนดูรา (Bandura, 1997) ยังมีความเชื่อว่ามนุษย์มีความ
กระตือรือร้นที่จะควบคุมสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อชีวิตของเขา แต่เขาไม่เห็นด้วยกับนัก
ทฤษฎีที่กล่าวว่าความต้องการที่จะควบคุมเป็นแรงขับที่มีมาแต่กำเนิดของมนุษย์ เขาเห็นว่ามนุษย์
ทุกคนอย่างน้อยก็พยายามที่จะมีอิทธิพลต่อสิ่งที่มีผลกระทบต่อชีวิตเขา ซึ่งไม่ได้แสดงว่าเป็น
แรงจูงใจที่มีมาแต่กำเนิดของมนุษย์ และก็ไม่ได้หมายความว่าความควบคุมจะเป็นเป้าหมายสุดท้าย
เขาเชื่อว่าการที่มนุษย์ใช้วิธีการควบคุมสิ่งแวดล้อมที่ได้มาซึ่งผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา และป้องกัน
ผลลัพธ์ที่ไม่พึงปรารถนาจะมีคุณค่ามหาศาล และจะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญของมนุษย์ต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองต่างจากการคาดหวังในผลกรรมที่เกิดขึ้นแต่ทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน หากบุคคลรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะมีความคาดหวังในผลกรรมที่จะเกิดขึ้นสูงเช่นกัน และมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นแน่นอนในทางตรงข้าม ถ้าบุคคลรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ และมีความคาดหวังในผลกรรมต่ำด้วย หรือการคาดหวังส่วนใดส่วนหนึ่งเป็นไปในทางตรงกันข้าม มีแนวโน้มที่จะตัดสินใจไม่กระทำพฤติกรรมนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นตัวแปรที่สำคัญในการตัดสินใจกระทำพฤติกรรมของบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเองจึงเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของประสิทธิผลในพฤติกรรมของบุคคล การรับรู้ความสามารถของตนเองจึงเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของประสิทธิผลในการเรียนรู้ของผู้เรียน อาจกล่าวได้ว่า ถ้าหากผู้เรียนมีความเชื่อว่าตนมีความสามารถในการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองได้ ก็จะแสดงออกถึงความสามารถนั้นออกมา โดยจะมีความอดทน อุทิศสละ ไม่ย่อท้อง่ายๆ และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ในที่สุด

1.3 องค์ประกอบของการรับรู้ความสามารถของตนเอง

แบนดูรา (Bandura, 1996) ได้สร้างแบบวัดการรับรู้ความสามารถของตนและทำการหาความเที่ยงตรงของโครงสร้างด้วยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบผลการศึกษาของแบนดูราพบว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ

1. การรับรู้ความสามารถของตนทางด้านการเรียนหรือทางวิชาการซึ่งรวมข้อวัดที่เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถต่อการจัดการเรียนรู้ของตนเองจัดการกับการเรียนในวิชาและจัดการกับความคาดหวังทางการเรียนของตนเองบิดามารดาและครู
2. การรับรู้ความสามารถของตนทางสังคมขององค์ประกอบนี้เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถในเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนการยืนหยัดในตนเองและการทำกิจกรรมในเวลาว่าง
3. การรับรู้ความสามารถในการกำกับตนเองซึ่งวัดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถที่จะอดทนต่อความกดดันจากเพื่อนและ การรับมือกับเรื่องที่มีความเสี่ยงสูง

ค่าความเชื่อมั่นขององค์ประกอบการรับรู้ความสามารถของตนทั้งสามองค์ประกอบนี้มีค่าเท่ากับ .70 เมื่อแยกแต่ละองค์ประกอบค่าความเชื่อมั่นของการรับรู้ความสามารถของตนทางด้านการเรียนเท่ากับ .87 การรับรู้ความสามารถของตนทางสังคมเท่ากับ .75 และการรับรู้ความสามารถในการกำกับตนเอง .80

1.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง

Bandura (1977, 1982, 1994) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนของบุคคลนั้นมีพื้นฐานมาจากปัจจัยหลัก 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery experience) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถของบุคคลมากที่สุดในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง เนื่องจากเป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้รับโดยตรง และเป็นข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงสูง บุคคลจะให้น้ำหนักกับประสบการณ์ใหม่มากหรือน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับธรรมชาติและความเข้มข้นของการรับรู้ความสามารถเดิมที่มีอยู่ด้วย ความสำเร็จจะช่วยพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองให้เข้มแข็ง ความล้มเหลวจะส่งผลให้บุคคลประเมิน และรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าความล้มเหลวนั้นเกิดขึ้นมาก่อนหน้าแล้ว และมีได้สะท้อนให้บุคคลได้เห็นความล้มเหลวนั้น เกิดจากความพยายาม และหลังจากการรับรู้ความสามารถของตนเองแล้ว ความล้มเหลวที่อาจจะเกิดขึ้นเป็นบางครั้งจะไม่ส่งผลหรือมีผลน้อยมากต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ความสามารถของตนเอง และการรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนเองมีแนวโน้มที่จะแผ่ขยายไปยังสภาพการณ์ เวลา งาน หรือบุคคลที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้

2. การได้เห็นประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จของผู้อื่นหรือ (Vicarious experience) การประเมินการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น ส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการได้เห็นประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จของผู้อื่น การที่บุคคลได้เห็นผู้อื่นกระทำการพฤติกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันแล้วประสบความสำเร็จ ก็จะทำให้บุคคลรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้นได้ โดยบุคคลจะบอกกับคุณว่าถ้าผู้อื่นประสบความสำเร็จได้ เขาก็ประสบความสำเร็จได้เช่นกันถ้าเขามีความตั้งใจคือความเพียรพยายามมุนานะ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถอย่างเข้มข้นคือตัวแปรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับตน การรับรู้ความสามารถของตนเองพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามแบบที่เห็น การที่บุคคลเห็นคนที่มีความสามารถคล้ายคลึงกับตนประสบความสำเร็จ ได้พยายามอย่างเต็มที่แล้วก็อาจทำให้ขาดความมั่นใจ และขาดความพยายามได้เช่นกัน

3. การชักชวนด้วยวาจา (Verbal persuasion) หมายถึง การใช้ความพยายามในการพูดกับบุคคลให้เขาเชื่อว่า เขามีความสามารถที่จะกระทำการพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบความสำเร็จได้ นั่นคือ เป็นการรับเอาคำแนะนำชักจูงของผู้อื่นมาเป็นข้อมูลเพื่อพิจารณาความสามารถของตน ผู้ชักชวนพูดจะต้องอยู่ในกรอบของความเป็นจริง การชักชวนด้วยวาจาที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง การชักชวนนั้นจะนำผู้ที่ได้รับการชักชวนไปสู่ความล้มเหลวและทำให้ผู้ถูกชักชวนขาดความไว้วางใจผู้ชักชวน การชักชวนด้วยวาจาจะเป็นสิ่งที่มีส่วนช่วยให้บุคคลมีกำลังใจ มีความเชื่อมั่นในการกระทำการพฤติกรรมต่างๆ มากยิ่งขึ้นซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความพยายามกระทำการพฤติกรรมต่างๆ ให้สำเร็จ มีการรับรู้ความสามารถของตนเองเพิ่มขึ้น บุคคลที่ได้รับการโน้มน้าวให้เชื่อว่าเขามีความสามารถที่จะทำงานที่กำหนด ให้สำเร็จลงได้ จะมีความพยายามมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับ

การโน้มน้าว หรือบุคคลที่ได้รับการโน้มน้าวว่าเขาขาดความสามารถมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงการท้าทายซึ่งเป็นสิ่งที่พัฒนาศักยภาพมนุษย์ เขาจะจมอยู่กับความสงสัยในความสามารถของตน และจะล้มเลิกอย่างรวดเร็วเมื่อเผชิญกับอุปสรรคที่ยากลำบาก ดังนั้นการชักชวนด้วยวาจาจะมีผลมากที่สุดกับบุคคลที่มีเหตุผลบางประการที่จะทำให้เขาเชื่อว่า เขาสามารถประสบความสำเร็จได้

4. สภาวะทางร่างกายและอารมณ์ (Somatic and emotional states) การรับรู้ความสามารถของตนสูงหรือต่ำนั้นส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาวะทางอารมณ์ของบุคคลนั้นด้วยในสภาวะอารมณ์ที่ถูกกระตุ้นหรือไม่สงบ มีความตื่นตัว เช่นเกิดความเครียด วิตกกังวล มักจะทำให้บุคคลกระทำพฤติกรรมได้ไม่ดีเท่าที่ควร บุคคลมักเชื่อว่าสภาวะร่างกายและอารมณ์มีส่วนในการตัดสินใจ เขาจะมองภาวะกดดันและภาวะตึงเครียดว่าเป็นอาการบาดเจ็บจากการกระทำที่ด้อยคุณภาพ ในกิจกรรมที่ต้องใช้ความเข้มแข็ง บุคคลมองอาการอ่อนเพลีย ปวดศีรษะ และความทุกข์ทรมานเป็นสัญญาณแห่งความอ่อนแอของร่างกาย สภาวะทางอารมณ์ของบุคคลมีส่วนทำให้การรับรู้ความสามารถของตนสูงหรือต่ำได้ อารมณ์ที่ไม่ดีจะทำให้การรับรู้ความสามารถของตนลดลง ดังนั้นการช่วยให้บุคคลอยู่ในสภาวะอารมณ์ที่เหมาะสม จะช่วยบุคคลให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนได้ดียิ่งขึ้น

การรับรู้ความสามารถของตนนั้นได้จากปัจจัยหลายประการดังที่กล่าวมาแล้วแบบคร่าวๆ ได้กล่าวว่าการรับรู้ความสามารถของตนนั้นอาจเกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งหรืออาจเกิดจากปัจจัยหลายประการผสมผสานกันก็ได้

1.5 ประเภทของการรับรู้ความสามารถของตนเอง

Lee (2009) ได้จำแนกประเภทของการรับรู้ความสามารถของตนเองไว้ 3 ประเภทดังต่อไปนี้

1. การรับรู้ความสามารถของตนเองที่จำกัดอยู่ในงานเฉพาะด้าน (task specific self-efficacy) หรือ specific self-efficacy: TSSE) การรับรู้ในลักษณะนี้เป็นการรับรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลเฉพาะด้าน เช่น การรับรู้ความสามารถของตนในวิชาภาษาอังกฤษ การรับรู้ความสามารถของตนในด้านการเล่นเปียโน เป็นต้น ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนในลักษณะนี้สามารถหรืออธิบายถึงความแตกต่างของบุคคลได้ดี เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่มีขอบเขต

2. การรับรู้ความสามารถของตนเองในการจัดการกับความต้องการที่มีขอบเขตหรือสถานการณ์ใหม่ (generalized self-efficacy หรือ general self-efficacy: GSE) การรับรู้ความสามารถของตนเองในลักษณะนี้เป็นการรับรู้ความสามารถที่จะจัดการกับปรากฏการณ์หรืองานใหม่ที่แตกต่างออกไปจากเดิม รวมถึงสามารถรับมือกับเหตุการณ์ที่เลวร้ายในชีวิต โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อความมั่นคงในจิตใจ เป็นลักษณะของความรู้สึกลึกซึ้งของบุคคลนั้น ให้ผ่าน

สถานการณ์ที่เลวร้ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราสามารถอธิบายถึงความแตกต่างของบุคคลในการรับรู้ความสามารถลักษณะนี้ได้ เมื่อเจอสถานการณ์ใหม่ และไม่ชัดเจน

3. การรับรู้ความสามารถของตนเองที่ไม่ได้เจาะจงถึงงานใดงานหนึ่ง และไม่ได้ครอบคลุมการรับรู้ความสามารถโดยทั่วไป (middle ranged self-efficacy: MRSE) การรับรู้ความสามารถของตนในลักษณะนี้ มีระดับอยู่ระหว่าง task specific self-efficacy กับ generalized self-efficacy แสดงถึงการที่ไม่ได้เจาะจงว่างานจะมีในลักษณะใด และไม่ได้ครอบคลุมการรับรู้ความสามารถในเรื่องเฉพาะเจาะจง เช่น การรับรู้ความสามารถของตนในเรื่องการเมืองปกครอง เป็นต้น

1.6 กระบวนการรับรู้ความสามารถของตนเอง

Bandura (1994) กล่าวว่า การกระตุ้นการรับรู้ความสามารถของตนเองจะส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 4 กระบวนการดังต่อไปนี้

1. กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) การรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลต่อกระบวนการทางปัญญารูปแบบ พฤติกรรมของบุคคลส่วนมากมีจุดมุ่งหมายซึ่งถูกกำกับโดยการคิดเป้าหมายไว้ล่วงหน้า การตั้งเป้าหมายของบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากการประเมินความสามารถของตน คนที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะตั้งเป้าหมายที่สูงและท้าทาย มีความมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายมากกว่าคนที่มีการรับรู้ความสามารถต่ำ และรูปแบบพฤติกรรมส่วนใหญ่มักเริ่มจากรูปแบบการคิด เป็นการคิดสร้างสภาพการณ์ล่วงหน้าและย้อนทบทวน บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถสูงจะสร้างภาพแห่งความสำเร็จ สิ่งนี้จะช่วยแนะแนวทางและสนับสนุนการกระทำ ส่วนบุคคลที่สงสัยในความสามารถของตนเองจะสร้างภาพความล้มเหลวไว้ล่วงหน้า กระบวนการคิดจึงทำให้บุคคลทำนายเหตุการณ์ และพัฒนาแนวทางที่จะควบคุมสิ่งที่จะมีผลต่อการดำรงชีวิตของตนเอง ในสภาพการณ์เรียนรู้ บุคคลที่มุ่งเน้นไปความรู้ของตนที่จะแสดงออกความคิดเห็นเพื่อรวบรวมปัจจัยต่างๆ นำไปสู่การตรวจสอบ โดยบุคคลจะพิจารณาการประเมินตนเองอีกครั้งจากผลการกระทำระยะสั้น และระยะยาว จัดจำปัจจัยต่างๆ ที่ถูกตรวจสอบและจำว่าตนเองทำงานได้ดีอย่างไร

การเผชิญกับสภาพการณ์ที่มีความกดดัน อุปสรรค หรือความล้มเหลว บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนต่ำจะมีความคิดวิเคราะห์ที่ไม่แน่นอน เกิดความพึงพอใจกับตนเองในระดับต่ำ และคุณภาพการทำงานจะด้อยลง ในทางตรงข้าม บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถสูงจะตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย และใช้การคิดวิเคราะห์ที่ดีในการที่จะบรรลุผลสำเร็จ

2. กระบวนการจูงใจ (motivational process) การรับรู้ความสามารถของตนเอง มีบทบาทสำคัญในการจูงใจตนเอง การจูงใจของบุคคล ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของกระบวนการคิด บุคคลจะมีการจูงใจตนเอง และชี้แนะการกระทำของตนเองโดยการคิดล่วงหน้า บุคคลจะสร้างความเชื่อจากการคิดว่าตนเองสามารถทำอะไรได้ และมีความคาดหวังถึงผลการกระทำ บุคคลจะตั้งเป้าหมายและวางแผนการกระทำของตนเอง ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนจะมีบทบาทต่อการจูงใจทางความคิดทั้ง 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การรับรู้ความสามารถของตนมีอิทธิพลต่อการระบุนสาเหตุ คนที่มีการรับรู้ความสามารถสูง จะอ้างสาเหตุของความล้มเหลวของตนว่าเกิดจากการขาดความพยายาม คนที่เชื่อว่าตนเองไม่มีความสามารถก็จะอ้างสาเหตุของความล้มเหลวนั้นว่าเกิดจากตนเองไม่มีความสามารถจึงล้มเหลว การระบุนี้อ้างสาเหตุนี้จะมีผลต่อการจูงใจ การกระทำ และปฏิกิริยาอารมณ์ โดยผ่านการรับรู้ความสามารถของตน

2.2 การคาดหวังผลและเห็นคุณค่า แรงจูงใจจะถูกควบคุมโดยการคาดหวัง ผลจากการกระทำ แต่บุคคลจะกระทำพฤติกรรมภายใต้ความเชื่อที่ว่าตนเองสามารถทำอะไรได้ และความเชื่อที่เกิดจากผลของการกระทำ อิทธิพลของการคาดหวังและเห็นคุณค่าจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลกระทำพฤติกรรมนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การรับรู้ความสามารถของตน

2.3 การตั้งเป้าหมาย บุคคลจะต้องตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย และประเมินผลย้อนกลับจากเป้าหมายที่ตั้งไว้ การตั้งเป้าหมายที่ท้าทายจะทำให้แรงจูงใจเพิ่ม และยังคงอยู่ เป้าหมายต่างๆ จะมีอิทธิพลต่อบุคคลโดยผ่านกระบวนการในตนเองมากกว่าจะเป็นการควบคุมแรงจูงใจและพฤติกรรมโดยตรง แรงจูงใจนั้นจะมีพื้นฐานมาจากการตั้งเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปรียบเทียบทางปัญญา โดยการทำให้เกิดความพึงพอใจในตนเองจากเป้าหมายที่ตั้งไว้ พฤติกรรมของบุคคลจะมีทิศทาง และสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ยังคงใช้ความพยายามต่อไปจนกระทั่งบรรลุเป้าหมาย บุคคลจะพึงพอใจในตนเองในการบรรลุเป้าหมายที่มีคุณค่า และส่งเสริมให้ตนเองใช้ความพยายามมากขึ้น โดยการไม่พอใจกับการกระทำที่ต่ำกว่ามาตรฐาน แรงจูงใจจากเป้าหมายหรือมาตรฐานส่วนบุคคล จะได้รับผลมาจากอิทธิพลในตนเอง 3 ประเภท ดังนี้ การพอใจและไม่พึงพอใจตนเองจากการกระทำ การรับรู้ถึงการรับรู้ความสามารถของตนเองที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และการปรับปรุงการตั้งเป้าหมายด้วยกระบวนการของตนเอง

2.4 กระบวนการทางความรู้สึกและอารมณ์ (affective process) การรับรู้ความสามารถของตนจะมีผลต่อความเครียดและความกดดันเมื่อบุคคลเผชิญกับสภาพการณ์ลำบาก มีอุปสรรค และจะมีผลต่อระดับแรงจูงใจ บุคคลที่เชื่อในความสามารถของตนจะสามารถควบคุมความเครียดที่จะทำให้เกิดความวิตกกังวลได้ แต่คนที่เชื่อว่าตนไม่มีความสามารถจะมีความวิตก

กังวลสูง และมองว่าสภาพแวดล้อมที่อยู่เต็มไปด้วยอันตรายและมีความวิตกกังวลกับสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น ความวิตกกังวลไม่เพียงแค่ได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ความสามารถที่จะกระทำพฤติกรรม แต่ยังได้รับอิทธิพลจากการรับรู้ความสามารถด้านการควบคุมความคิดที่รบกวนได้ การรับรู้ความสามารถในการจัดการ และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมความคิดจึงทำงานร่วมกันที่จะช่วยลดความวิตกกังวล และพฤติกรรมหลักเลียง

2.5 กระบวนการเลือก (selection process) การรับรู้ความสามารถของตนเอง จะมีผลต่อการเลือกทำพฤติกรรม โดยบุคคลจะเลือกทำในสถานการณ์ที่เขาเชื่อว่าเขาทำได้ และหลีกเลี่ยงสถานการณ์หรือกิจกรรมที่บุคคลเชื่อว่าเกินความสามารถของตนเองที่จะทำได้ บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง จะเลือกงานที่มีลักษณะท้าทาย ส่วนบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำจะทอดทิ้ง หลีกเลี่ยงงาน เป็นการปิดโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง

การรับรู้ความสามารถของตนเองไม่สามารถมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลได้โดยตรง แต่จะต้องผ่านกระบวนการทางปัญญาเสียก่อน และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางปัญญาแล้ว จะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลตามการตัดสินใจความสามารถของตนเอง ซึ่งตรงตามทฤษฎีการเรียนรู้ปัญญางานสังคม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2541, น.48)

สรุปได้ว่า การได้มาซึ่งความรู้ใหม่ๆ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่พฤติกรรมภายใน อันได้แก่ กระบวนการทางปัญญานั้นถือว่าการเรียนรู้ได้เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นในการที่จะทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา จึงต้องใช้เทคนิควิธีการต่างๆ ที่น่าสนใจหรือมีความเข้มข้นพอ จึงจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

1.7 การวัดการรับรู้ความสามารถของตนเอง

ลี และบอมโก (อมรรัตน์ นุบพิลโชติ, 2546, น.28; อ้างอิงจาก Lee; & Bobko, 1994) ได้รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนตามแนวคิดทฤษฎีของแบนดูรา 4 วิธีด้วยกันสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การวัดความเข้มหรือความมั่นใจ (Self-efficacy strenght) เป็นวิธีการวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองในมิติที่ 3 และเป็นวิธีที่นำมาใช้วัดการรับรู้ความสามารถของตนมากที่สุดการวัดโดยการถามผู้ตอบว่าเขาสามารถปฏิบัติงานที่มีความยากของงานเพิ่มขึ้นได้เพียงใดข้อคำถามมักมีลักษณะให้ประเมินความมั่นใจจากไม่มีความมั่นใจจนถึงมีความมั่นใจเต็มที่

2. การวัดระดับความยาก (Self-efficacy magnitude) เป็นวิธีการวัดการรับรู้ความสามารถของตนในมิติที่ 1 และเป็นวิธีที่นิยมนำมาใช้วัดการรับรู้ความสามารถของตน รองลงมาวิธีการวัดจะทำโดยการถามผู้ตอบว่าเขาสามารถปฏิบัติงานที่กำหนดให้ที่มีความยากขึ้น

ได้หรือไม่คำตอบมักจะเป็นลักษณะเป็นมาตราส่วนชนิด ใช่/ไม่ใช่ ถ้าตอบใช่ได้คะแนน 1 คะแนน ถ้าตอบไม่ใช่ได้คะแนน 0 คะแนน ดังนั้นหากได้คะแนนสูงก็แสดงว่ามีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง

3. การวัดแบบผสมคือการวัดที่ใช้ทั้งความเข้มและขนาดของความยากโดยการวัดแบบผสมนี้จะใช้ข้อคำถามเดียวแต่มีคำตอบแยกเป็น 2 ช่อง ช่องหนึ่งเป็นแบบ ใช่/ไม่ใช่ อีกช่องหนึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าหรือใช้เป็นร้อยละ

4. การวัดความเข้มและขนาดของความยากเหมือนวิธีที่ 3 แต่มีข้อแตกต่างกัน คือ แปลงคะแนนดิบให้เป็นคะแนนมาตรฐาน (Z-score)

วิลาสลักษณ์ ชววลี (2543, น.32-33) กล่าวว่า ความเชื่อในความสามารถของคนไม่ใช่ลักษณะรวมรวมแต่เป็นชุดของความเชื่อที่มีต่อตนเองที่แยกจากการเป็นเรื่องเรื่องซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะอย่างชัดเจนดังนั้นในการวัดการรับรู้ความสามารถของคนจะไม่ใช้การวัดที่คลุมเครือในเรื่องรวมๆแต่เป็นการวัดการรับรู้ความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีบริบทและมีใช้การวัดทักษะย่อยย่อยในเรื่องนั้นเช่นกันเพราะบุคคลอาจรับรู้ความสามารถของตนสูงในแต่ละทักษะย่อยแต่อาจรับรู้ว่าคุณมีความสามารถต่ำในทักษะที่บูรณาการแล้วก็ได้ มิติของความเชื่อในความสามารถของคนที่เบนดูรากกล่าวถึงมี 3 มิติคือ

มิติที่ 1 ระดับความยากของงานหรือกิจกรรมที่บุคคลเชื่อว่าตนสามารถปฏิบัติได้ (level or magnitude of job difficulty)

มิติที่ 2 ระดับความยากของงานหรือกิจกรรมที่บุคคลเชื่อว่าตนสามารถปฏิบัติได้มี ความ ความมั่นใจของบุคคลที่จะปฏิบัติกิจกรรม ความมั่นใจของบุคคลที่จะปฏิบัติกิจกรรมที่ระดับความยากหรือเมื่อมีอุปสรรคต่างๆ (strength of confidence)

มิติที่ 3 การตัดสินใจว่าตนมีความสามารถในกิจกรรมอื่นๆด้วยหรือ มีความสามารถเฉพาะในขอบเขตของกิจกรรมนั้นๆ (generality of ability)

แบบวัดการรับรู้ความสามารถของคนควรวัดความเชื่อของบุคคลในความสามารถที่จะทำกิจกรรมที่ระดับความยากต่างๆภายใต้ขอบเขตของเรื่องที่ศึกษา

วิลาสลักษณ์ ชววลี (2538, น.101-102) กล่าวว่าวิธีการวัดการรับรู้ความสามารถของคนที่ใช้กันมากคือ การวัดความมั่นใจโดยการถามว่าผู้ตอบมีความมั่นใจว่าเขาสามารถปฏิบัติงานในงานที่ยากขึ้นหรือไม่ คำตอบมักจะเป็นว่า “ไม่มีความมั่นใจ” (0) จนถึง “มีความมั่นใจเต็มที่” (10) หรือใช้สเกลแบบ 0% ถึง 100% การวัดที่นิยมรองลงมาคือ การวัดระดับความยากมักเป็นการถามว่าเขาสามารถปฏิบัติงานในงานที่ยากขึ้นได้หรือไม่ คำตอบจะเป็นแบบ “ใช่” และ “ไม่ใช่” ส่วนการวัดแบบผสม (magnitude/strength) คือมีทั้งวัดความมั่นใจและระดับความยาก โดยใช้ข้อ

คำถามเดียวกัน และมีคำตอบให้เลือกทั้ง 2 แบบคือ “ใช่” และ “ไม่ใช่” และแบบเปอร์เซ็นต์ หรือ บนสเกล 11 หน่วย การรวมคะแนนก็โดยรวมคำตอบของความมั่นใจ เฉพาะข้อที่ผู้ตอบตอบ “ใช่” ในสเกลระดับความยาก

นอกจากนี้ก็มีการวัดแบบอื่นๆ ที่ต่างไปจากการวัดตามแนวทางของแบนดูรา เช่น การใช้ข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ ของการปฏิบัติงาน โดยไม่ได้ให้ตอบในแง่ของความยากของการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้น คำตอบที่ให้เลือกรจะใช้สเกลแบบลิเคิร์ตคือ “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ดังนั้นแบบนี้จึงไม่ได้วัดความมั่นใจระดับความยากหรือแบบผสมแต่จะเป็นการประเมินการรับรู้ความสามารถของตนในลักษณะทั่วไปมากกว่า

มีงานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบการวัดการรับรู้ความสามารถของตนเองแบบต่างๆ รวมทั้งการหาความเที่ยงตรงของแบบวัดเช่นงานวิจัยของ ลัสท์ และคณะ (Lust, Celuch, & Showers, 1993, น.1426-1434) 1 วัดระดับความยาก 2 วัดความมั่นใจ 3 วัดแบบผสมคือรวมคะแนนความมั่นใจทุกข้อคำถามที่ผู้ตอบตอบไว้ในสเกลของระดับความยากและ 4 การวัดแบบอื่นที่ไม่ระบุความยากของงานและใช้สเกลแบบลิเคิร์ตผลการวิจัยพบว่าแบบที่วัดความมั่นใจมีความสัมพันธ์สูงกับทั้งแบบที่วัดระดับความยากและแบบผสมส่วนระดับความยากสัมพันธ์กับแบบผสมในระดับที่น้อยกว่าส่วนการวัดในแบบอื่นมีความสัมพันธ์กับมิติต่างๆ ของแบนดูราในระดับที่แตกต่างกันมาก ในงานวิจัยของรัฐและขณะนั้น ไม่ได้เสนอให้ใช้การวัดแบบใดแต่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการวัดความมั่นใจจะมีความเที่ยงตรงเชิงเอกนัยสูงที่สุด

1.8 พัฒนาการของการรับรู้ความสามารถของตน

แบนดูรา (Bandura, 1994, น.77-81) ได้สรุปถึงพัฒนาการของการรับรู้ความสามารถของตนในช่วงชีวิตทุกช่วงของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงพัฒนาการความสามารถนี้จะ เป็นไปตามอายุ อาจไม่เป็นไปตามลำดับขั้นที่กล่าวไว้เสมอไป แต่ทุกคนจะต้องผ่านพัฒนาการนี้ไป อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ พัฒนาการของการรับรู้ความสามารถของตน มีดังนี้

1.การเริ่มเกิดความรู้สึกในตนเอง ทารกเกิดใหม่จะยังไม่มีความรู้สึกรู้จักเข้าใจในตนเอง เด็กทารกจะสำรวจสิ่งรอบตัว สังเกตจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง และนำมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความสามารถของตน การเขย่งของเพื่อฟังเสียง การกรีดร้องของเด็ก การกระทำพฤติกรรมซ้ำๆ ทำให้เด็กได้สังเกตกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการกระทำของตน เด็กทารกจะได้เรียนรู้ว่าการกระทำนั้นจะทำให้เกิดผลอย่างไร และเรียนรู้ว่าพฤติกรรมของตนทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง เด็กทารกที่ประสบความสำเร็จในการควบคุมสถานการณ์ได้ จะเอาใจใส่ต่อพฤติกรรมของตนมากขึ้น และจะมีความสามารถในการเรียนรู้ในการตอบสนองต่อสิ่งใหม่ๆ ได้ ดีกว่าเด็กทารกที่อยู่ในสถานการณ์ที่เหมือนกัน แต่ไม่ได้สังเกตการณ์กระทำของตนเอง เด็กจะรู้ว่า

มีความแตกต่างระหว่างตนเองกับคนอื่นในการแสดงพฤติกรรมอย่างเดียวกัน เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้น สิ่งต่างๆรอบตัวจะทำให้เขาแตกต่างไปจากบุคคลอื่น

2. การรับรู้ความสามารถของตนจากครอบครัว เด็กเล็กจะรับรู้ความสามารถของตนจากการกระทำ เด็กจะมีการพัฒนา การประเมิน และทดสอบความสามารถทางกาย ความสามารถทางสังคม ทักษะด้านภาษา การประเมิน และทดสอบความสามารถทางกาย ความสามารถทางสังคม ทักษะด้านภาษา และทักษะทางปัญญา เพื่อจะเข้าใจและจัดการกับสถานการณ์ที่พวกเขาต้องเผชิญในแต่ละวัน พัฒนาการความสามารถทางประสาทสัมผัสจะเพิ่มมากขึ้นตามการสำรวจสิ่งแวดล้อมต่างๆ ของเด็กทารก การเริ่มต้นสำรวจและการเล่นกิจกรรมต่างๆ เป็นโอกาสให้เด็กได้เพิ่มทักษะพื้นฐานและความเข้าใจในความสามารถของตน ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จจากการฝึกควบคุมบุคคลเป็นส่วนสำคัญในการเริ่มพัฒนาความสามารถทางสังคมและสติปัญญา บิดามารดาเป็นบุคคลที่มีการตอบสนองต่อพฤติกรรมของทารก และช่วยสร้างโอกาสให้เขาได้แสดงความสามารถ โดยการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้สมบูรณ์ และเปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระในการเคลื่อนไหวเพื่อการสำรวจ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการทางสังคมและสติปัญญา

ประสบการณ์ด้านความสามารถระยะแรกจะรวมอยู่ในครอบครัว เด็กเริ่มมีความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว ดังนั้นความแตกต่างของโครงสร้างครอบครัวที่สะท้อนจากขนาดของครอบครัว ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้อง เพศ เหล่านี้จะทำให้เกิดความแตกต่างในการประเมินความสามารถของตนจากการเปรียบเทียบทางสังคม ระหว่างพี่น้องนั้นพบว่า เด็กที่เป็นน้องจะไม่ตัดสินใจว่าตนมีความสามารถทางบวก เมื่อไปสัมพันธ์กับคนที่พี่ซึ่งมีอายุและพัฒนาการมากกว่า

3. การรับรู้ความสามารถของตนโดยผ่านอิทธิพลจากเพื่อน การทดสอบความสามารถของเด็กจะเปลี่ยนแปลงอย่างมากเมื่อพวกเขาเข้าสู่สังคมที่ใหญ่ขึ้น การรับรู้ความสามารถของตนเกิดจากการมีความสัมพันธ์กับเพื่อน เด็กจะเข้าใจในตนเองมากขึ้นเกี่ยวกับความสามารถของพวกเขา เพื่อนจะมีความสำคัญต่อบทบาทด้านความสามารถ กล่าวคือ เพื่อนที่มีประสบการณ์มากและมีความสามารถจะเป็นตัวแบบที่ดีในเรื่องของวิธีการคิดและพฤติกรรม การเรียนรู้ทางสังคมเกิดขึ้นเกิดขึ้นในหมู่เพื่อน ในด้านบวก เด็กที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกันจะเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างตนกับเพื่อน เพื่อตัดสินใจและตรวจสอบความสามารถของตน เด็กจะมีความไวต่อความรู้สึกที่สัมพันธ์กับการทำกิจกรรมในกลุ่มเพื่อนแล้วนำไปตัดสินใจว่ามีชื่อเสียงและความนิยมในกลุ่มเพื่อน

การเลือกเพื่อนนั้นเด็กจะเลือกเพื่อนที่มีความสนใจและมีค่านิยมที่เหมือนกันกับตน การเลือกเพื่อนที่สัมพันธ์กับตนจะช่วยส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนไปในทิศทางของการมีความสนใจร่วมกัน เนื่องจากเพื่อนจะมีอิทธิพลอย่างมากในการพัฒนาและการรับรองการรับรู้ความสามารถของตน การแตกแยกหรือขาดความสัมพันธ์กับเพื่อนจะส่งผลเสียต่อการพัฒนาความสามารถของตน การรับรู้ความสามารถของตนทางสังคมจะทำให้เกิดอุปสรรคภายในต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน ดังนั้นเด็กที่รับรู้ว่าคุณสมบัติความสามารถทางสังคมจะถอนตัวออกจากสังคม ได้รับการยอมรับจากเพื่อนต่ำ และเห็นคุณค่าของตนเองต่ำ รูปแบบของพฤติกรรมบางอย่างทำให้การรับรู้ความสามารถของตนจากที่เคยสูงนั้นหายไป จะจะเป็นการออกห่างจากสังคมมากกว่าอยู่ใกล้ชิดผูกพันกับสังคม เช่น เด็กที่รับรู้ว่าคุณสมบัติต่างๆ ที่ต้องการก็ต่อเมื่อแสดงความก้าวร้าวออกมา

4.การพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนด้านปัญญาจากโรงเรียน โรงเรียนมีบทบาทที่สำคัญในการอบรมสั่งสอนและพัฒนาความสามารถทางปัญญาและสังคมให้กับเด็ก โรงเรียนเป็นสถานที่ให้เด็กได้พัฒนาความสามารถทางปัญญา เกิดการเรียนรู้และมีทักษะในการแก้ปัญหาที่จำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม เด็กจะถูกทดสอบความรู้ และทักษะในการคิดอย่างต่อเนื่อง เด็กจะถูกประเมินผลเปรียบเทียบกับทางสังคม เด็กที่มีทักษะทางปัญญาดี พวกเขาจะพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาของพวกเขาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีปัจจัยทางสังคมหลายๆตัว เช่น ทักษะทางปัญญาของเพื่อนที่เป็นตัวแบบ การเปรียบเทียบทางสังคมกับนักเรียนคนอื่นๆ การเพิ่มแรงจูงใจในเป้าหมายและการส่งเสริมทางบวกการได้รับข้อมูลป้อนกลับจากครูทั้งที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลวในด้านความสามารถ ทั้งหมดนี้มีผลกระทบต่อการศึกษาความสามารถทางสติปัญญาของเด็กทั้งสิ้น

การสร้างสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะส่งเสริมช่วยส่งเสริมการพัฒนาด้านทักษะทางปัญญาของนักเรียน โรงเรียนที่มีครูมีการรับรู้ความสามารถของตนสูงในด้านความสามารถทางการสอนจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการพัฒนาความสามารถทางปัญญาเพิ่มขึ้นและช่วยสร้างบรรยากาศในการเรียนให้เป็นไปในทางบวก ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลทางการเรียนได้

ส่วนครูที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำจะมีการควบคุม เข้มงวด และลงโทษทางลบกับนักเรียนมาก การจัดให้นักเรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มจะให้นักเรียนมีโอกาสร่วมกันและช่วยเหลือกันเป็นการส่งเสริมการประเมินความสามารถของตนไปในทางบวกและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการเรียนการสอนแบบรายบุคคลหรือแบบแข่งขันกับคนอื่น

5.การรับรู้ความสามารถของตนช่วงวัยรุ่น ช่วงวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการในการทำสิ่งที่ท้าทายใหม่ๆ ต้องเรียนรู้บทบาทที่จะรับผิดชอบตนเองในเกือบทุกเรื่องของชีวิต วัยรุ่นต้องเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ และเรียนรู้แนวทางในการดำรงชีวิตในสังคมแบบผู้ใหญ่ รวมทั้งการเรียนรู้ว่าจะจัดการอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยหนุ่มสาว ความสนใจในเรื่องเพศก็จะเข้ามามีส่วนสำคัญอย่างมากในช่วงวัยรุ่น วัยรุ่นต้องเรียนรู้ทักษะในการทำงานเพื่อที่จะปฏิบัติงานนั้นให้ประสบผลและในอีกหลายสถานการณ์ที่เป็นความสามารถใหม่ๆ ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนก็จะได้พัฒนามากขึ้น วัยรุ่นจากมีความเข้าใจในความสามารถของตนมากขึ้น และมีความมั่นคงในความสามารถของตนมากขึ้น โดยการเรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จกับสิ่งที่เป็นปัญหายุ่งยากไม่เคยเผชิญมาก่อน

วัยรุ่นส่วนใหญ่มักจะจัดการกับสิ่งต่างๆ ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อและปรับตัวได้ โดยไม่มีปัญหา อย่างไรก็ตาม เด็กวัยรุ่นตอนต้นที่เข้าสู่ช่วงวัยรุ่นใหม่ๆ อาจจะมีความรู้สึกว่าตนเองไร้ความสามารถ ทำให้พวกเขาเกิดความอ่อนแอ และไม่สามารถจัดการกับสภาพแวดล้อมใหม่ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นเมื่อเข้าสู่ผู้ใหญ่จะเกิดปัญหาหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับความมั่นใจ หรือความเข้มของความรู้สึกความสามารถของตนที่ได้รับจากประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จมาก่อน

6.การรับรู้ความสามารถของตนในวัยผู้ใหญ่ ช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะมีการเรียนรู้ที่จะจัดการกับความต้องการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเป็นเพื่อนต่างเพศ เป็นผู้สมรส เป็นบิดามารดา และในอาชีพ หากประสบความสำเร็จในการจัดการกับสิ่งเหล่านี้ก็จะช่วยเพิ่มความมั่นใจในการรับรู้และความสามารถของตน ซึ่งจะทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะขยายความสามารถและความสำเร็จไปอีก ส่วนคนที่ไม่ประสบความสำเร็จจะเกิดความทุกข์ใจ สงสัยในตนเอง พบว่าผู้ใหญ่เหล่านี้มักเกิดความเครียด หดหู่และซึมเศร้าในชีวิต ช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนกลางจะมีการจัดการงานอาชีพที่เข้ามาในชีวิตของตนที่แน่นอน กล่าวคือ จินไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงการรับรู้ความสามารถของตนในส่วนของหน้าที่ประจำ แต่ก็อาจเกิดความไม่มั่นคงได้เนื่องจากชีวิตที่ไม่ได้หยุดอยู่กับที่มีการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสังคมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งบุคคลจะต้องปรับตัวและทำให้เกิดการย้อนกลับมาประเมินความสามารถของตนอีก ผู้ใหญ่วัยนี้จะได้รับการความกดดันจากผู้ที่อ่อนวัยกว่า จะมีการแข่งขันกันด้านฐานะ ตำแหน่ง และความสามารถในการทำงาน การประเมินความสามารถของตนจึงเป็นการเปรียบเทียบทางสังคมกับคนที่อ่อนวัยกว่า

7.การประเมินการรับรู้ความสามารถของตนใหม่ในวัยผู้สูงอายุ การรับรู้ความสามารถของตนในวัยสูงอายุนี้อาจจะมีการย้อนกลับไปประเมินความสามารถของตนอีกครั้ง และเกิดความผิดพลาดของการประเมินความสามารถของตน บุคคลวัยนี้จะมีมโนทัศน์เชิงชีววิทยาว่า

ความสามารถทางร่างกายหลายอย่างจะลดลงเมื่ออายุเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นบุคคลในวัยสูงอายุนี้จึงต้องย้อนกลับไปประเมินความสามารถของตนในการทำกิจกรรมที่ต้องใช้สรีระทางร่างกายใหม่ว่าจะเกิดผลอย่างไร ช่วงวัยนี้มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจความสามารถทางปัญญาในเรื่องของความจำ หากคิดว่าคนที่มียุ่มากขึ้นจะมีความสามารถในการจำลดลงเหมือนกับความสามารถทางร่างกายบุคคลก็就会有ความมั่นใจในการจำของตนต่ำ ส่วนผู้สูงอายุที่รู้สึกว่าตนมีความสามารถในการจำสูง จะนำไปสู่ความพยายามที่จะจดจำ ดังนั้นจึงประสบความสำเร็จในการจำได้ดีกว่า

1.9 อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของคนที่ต่อพฤติกรรม

แบนดูรา กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองมีอิทธิพลต่อบุคคลดังนี้

1.การเลือกกระทำพฤติกรรม (Choice Behavior) ในชีวิตประจำวันบุคคลจะต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาว่าเขาจะกระทำพฤติกรรมใด นานแค่ไหน และในสภาพการณ์ใดบ้าง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้ความสามารถของตนเอง บุคคลมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงงาน หรือสถานการณ์ที่เขาเชื่อว่าเกินความสามารถของตนเอง แต่ในขณะเดียวกันบุคคลก็จะเลือกที่จะทำงานนั้นถ้าเขาเชื่อว่าเขามีความสามารถเพียงพอที่จะทำงานนั้นได้สำเร็จ แต่การที่บุคคลรับรู้ความสามารถของตนสูงเกินจริง มักจะประสบความสำเร็จล้มเหลวในการทำงาน ทำให้เกิดภาวะการเครียด ส่วนบุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ ก็มักจะขาดความพยายาม และความมุ่งมั่นในการทำงาน

2.การใช้ความพยายามและความมุ่งมั่นในการทำงาน (Effort Expenditure and Persistence) การรับรู้ความสามารถของบุคคลเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลต้องใช้ความพยายามมากเท่าไรและจะใช้ความความมุ่งมั่นเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ บุคคลที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถสูง จะมีความกระตือรือร้นและใช้ความพยายาม ความมุ่งมั่นในการทำงานนานกว่าบุคคลที่รับรู้ความสามารถต่ำ และการที่บุคคลใช้ความพยายาม และมุ่งมั่นในการทำงานอย่างเต็มที่ตลอดเวลา บุคคลนั้นมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จสูง

3.กระบวนการคิดและปฏิกิริยาทางอารมณ์ (Thought Patterns and Emotional Reactions) การตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของบุคคลจะมีอิทธิพลต่อกระบวนการคิดและปฏิกิริยาทางอารมณ์ของบุคคลในระหว่างที่กระทำพฤติกรรมและมีผลต่อการจัดการกับสภาพแวดล้อมในภายภาคหน้าของบุคคลที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถสูงจะมีความพยายามและเอาใจใส่ในการกระทำพฤติกรรมเมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคบุคคลจะยังใช้ความพยายามมากขึ้นส่วนบุคคลที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถพอจะมีแนวโน้มที่จะมีปฏิกิริยาทางอารมณ์ต่อตนเองในทางลบเช่นไม่มีความสุขกว่ากว่ามีความเครียดสูงและจะแสดงพฤติกรรมไม่เป็นความสามารถซึ่งเป็นการทำให้บุคคลล้มเหลวในการกระทำพฤติกรรมมากขึ้น

4. เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลของการกระทำมากกว่าเป็นการทำนายพฤติกรรม (Humans as Producers Rather than Simply Foretellers of Behavior) บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่กระทำพฤติกรรมด้วยความพยายาม และยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง จะเลือกการกระทำที่มีความท้าทาย และใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อให้การกระทำบรรลุเป้าหมาย ถึงแม้ว่าในบางครั้งการกระทำนั้นจะล้มเหลวบ้างก็ตาม ก็จะไม่ย่อท้อและไม่ห้ามว่าเป็นเรื่องของโชคชะตา แต่เขาจะให้เหตุผลของความล้มเหลวที่เกิดขึ้นว่าเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมประสบความสำเร็จต่อไป แตกต่างจากบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ มักจะเป็นคนที่ไม่ค่อยกล้าทำพฤติกรรม จะรอให้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการทำเป็นไปตามความเชื่อหรือคำทำนาย มักจะหลีกเลี่ยงการกระทำที่มีลักษณะยากๆ ขาดความพยายาม มีความทะเยอทะยานต่ำ และมีความเครียดสูงเป็นต้น

วิลาสลักษณ์ ชั่ววลี (2543) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นสิ่งที่กำหนดในเรื่องต่อไปนี้

กระบวนการรู้คิด (Cognitive process) การรับรู้ความสามารถของตนเองมีผลกระทบต่อแผนการคิดที่สามารถส่งเสริมหรือบั่นทอนผลการปฏิบัติงานได้บุคคลจะตีความสถานการณ์ในอนาคตอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับว่าเขามีความเชื่อในความสามารถของตนเองอย่างไร คนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถสูงจะมองสถานการณ์ที่เขาพบว่าเป็นโอกาส เขาจะมองข้ามความสำเร็จและให้เป็นสิ่งนำทางการกระทำของเขา ส่วนคนที่ตัดสินใจว่าตนเองด้วยความสามารถจะตีความสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนว่าเป็นความเสี่ยง และมีแนวโน้มจะมองเห็นภาพความล้มเหลวอยู่ในอนาคต การคิดในทางลบของผู้ที่รู้สึกว่าคุณสมบัติความสามารถจะทำลายแรงใจในตนเองและทำลายการปฏิบัติงานด้วย เพราะเป็นการยากที่บุคคลจะประสบความสำเร็จ ถ้ายังสงสัยในความสามารถของตนอยู่

กระบวนการจูงใจ (Motivation process) ความสามารถที่จะจูงใจตนเองและกระทำตามที่ตั้งเป้าหมายจะมีพื้นฐานมาจากกระบวนการคิด ขณะที่ภาวคกลางในอนาคตจะทำให้เกิดแรงจูงใจและการควบคุมการกระทำของตนเองได้ กล่าวคือสิ่งที่คิดเอาไว้ล่วงหน้าจะถูกเปลี่ยนให้เป็นสิ่งจูงใจและการกระทำซึ่งจะถูกควบคุมด้วยกระบวนการกำกับตนเอง แรงจูงใจส่วนใหญ่ของมนุษย์เกิดจากความคิด และความเชื่อในความสามารถของตนก็จะมีบทบาทสำคัญในความคิดที่เป็นพื้นฐานของแรงจูงใจ บุคคลที่รับรู้ความสามารถของตนเองและตั้งเป้าหมายไว้สูงจะมีแรงจูงใจในการกระทำและจะปฏิบัติงานได้ดีกว่าคนที่สงสัยในความสามารถของตนเอง

กระบวนการด้านความรู้สึก (Affective process) การรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถมีผลกระทบต่อประสบการณ์ทางอารมณ์โดยผ่านการควบคุมตนเองทางด้านการคิดการ

กระทำและความรู้สึก ในด้านการคิด ความเชื่อในความสามารถของตนมีอิทธิพลต่อความสนใจและการตีความเหตุการณ์ในชีวิตที่ออกให้ความรู้สึกในทางบวกหรือทางลบได้ และมีผลต่อการรับรู้ว่าคุณมีความสามารถที่จะควบคุมความคิดทางลบที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ด้วย ด้านการกระทำ การรับรู้ความสามารถของตนจะจัดการกับสภาวะทางอารมณ์โดยการส่งเสริมการกระทำที่มีประสิทธิภาพเพื่อเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ได้ ส่วนด้านความรู้สึกเกี่ยวข้องกับการรับรู้ว่าคุณสามารถทำให้สภาวะทางอารมณ์ของคุณที่ไม่ดีให้ดีขึ้นได้หรือไม่

กระบวนการเลือก (Selection process) บุคคลมีแนวโน้มที่จะหลีกเลี่ยงกิจกรรมรักษาหากเกินความสามารถของเขา และบุคคลจะกระทำกิจกรรมและเลือกสิ่งแวดล้อมที่เขาแน่ใจว่ามีความสามารถที่จะจัดการได้ ผู้ที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะเลือกกิจกรรมที่มีความท้าทาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนจะเป็นตัวกำหนดตัวหนึ่งหรือว่าคุณคนจะมีพฤติกรรมอย่างไร มีแบบของการคิดอย่างไร และมีการตอบสนองทางอารมณ์อย่างไร เมื่ออยู่ในสภาพการณ์ที่ต้องใช้ความพยายามสูง ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการรู้คิด กระบวนการจิตใจ กระบวนการด้านความรู้สึกและกระบวนการเลือก กระบวนการทั้ง 4 ที่กล่าวมาจะทำงานร่วมกันมากกว่าแยกกัน ในการจำกัดพฤติกรรมมนุษย์

1.10 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองจากการกระทำ

การรับรู้ความสามารถของตนเองจะมีความสัมพันธ์กับการกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้น กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองในการกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งสูง บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นสูงด้วยเช่นกัน ในทางตรงข้าม ถ้าบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการกระทำพฤติกรรมนั้นต่ำ บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นต่ำหรือไม่ทำพฤติกรรมนั้นเลยก็ได้ ถึงแม้ว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม แต่ก็มีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ดังกล่าวได้แก่ (Bandura, 1986)

1. ขาดสิ่งจูงใจหรือถูกสถานการณ์ภายนอกบังคับให้กระทำ บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงอาจจะไม่กระทำพฤติกรรมหากว่าขาดสิ่งจูงใจ หรือปัจจัยที่ไม่เอื้ออำนวยให้กระทำ หรือบุคคลไม่เต็มใจที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น
2. การตัดสินใจที่ผิดพลาดไป นั่นคือการที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับผลกรรมที่ตนเองจะได้รับจากการกระทำพฤติกรรมนั้นผิดพลาดไป ซึ่งทำให้บุคคลรู้สึกว่ามันคุ้มค่าที่ตนจะกระทำพฤติกรรมนั้น

3. ความไม่ทันเหตุการณ์ในการประเมินความสามารถของตนเอง นั่นคือเนื่องจากประสบการณ์ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าหากบุคคลไม่ได้ประเมินตนเองตลอดเวลา จะทำให้บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองผิดพลาดไป จะมีผลทำให้บุคคลไม่กระทำพฤติกรรม

4. บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในพฤติกรรมที่เป็นสภาพการณ์โดยภาพรวมสูง เขาอาจจะไม่กระทำพฤติกรรม เมื่อให้เขาทำพฤติกรรมที่เป็นทักษะย่อยๆ ของสถานการณ์นั้น เพราะเห็นว่าไม่สำคัญ

5. การประเมินความสำคัญของทักษะย่อยๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการกระทำพฤติกรรมผิดพลาด นั่นคือเขาคิดว่าเขาขาดทักษะหรือมีทักษะในด้านต่างๆ ไม่เพียงพอเขาจึงไม่กระทำพฤติกรรมนั้น

6. เป้าหมายของการกระทำมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน และเป้าหมายนั้นไม่สามารถปฏิบัติได้

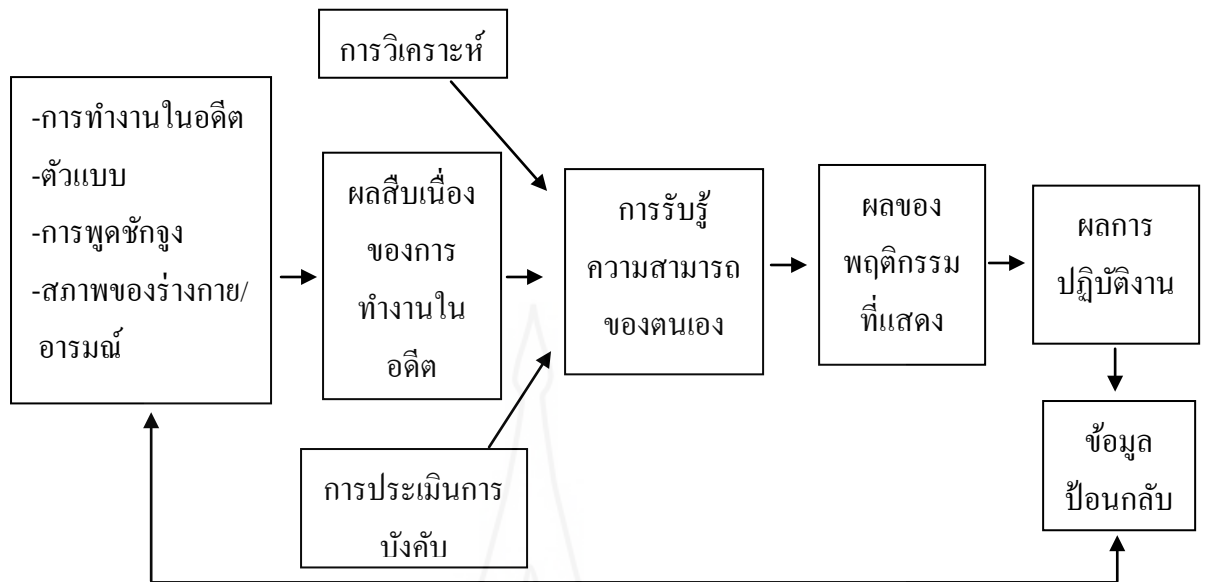
7. การรู้จักตนเองที่ไม่ถูกต้อง บุคคลที่รู้จักตนเองไม่ถูกต้อง อาจเป็นผลมาจากการกระทำที่มีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน หรืออาจถูกบังคับให้กระทำหรือได้ข้อมูลภายนอกมาอย่างไม่ถูกต้อง

1.11 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองกับผลการปฏิบัติงาน

Bandura ซึ่งเป็นผู้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตน และเขายังสนใจที่จะศึกษาถึงผลลัพธ์ และความคาดหวังในความสามารถของตนเองที่มีผลต่อผลการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล ความคาดหวังถึงผลลัพธ์เป็นความเชื่อของบุคคลที่แสดงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์นั้น ซึ่งมีหลักการที่สำคัญในการทำนายตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือ ความคาดหวังในความสามารถของตน ดังนี้ (Desimone และคณะ, 2002, น.52-53 อ้างอิงใน เบญจมาศ, 2546, น.13)

1. พฤติกรรมใดที่บุคคลนั้นจะแสดง
2. ความพยายามที่ใช้ไปเท่าใด
3. บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมนั้นยาวนานเท่าใด

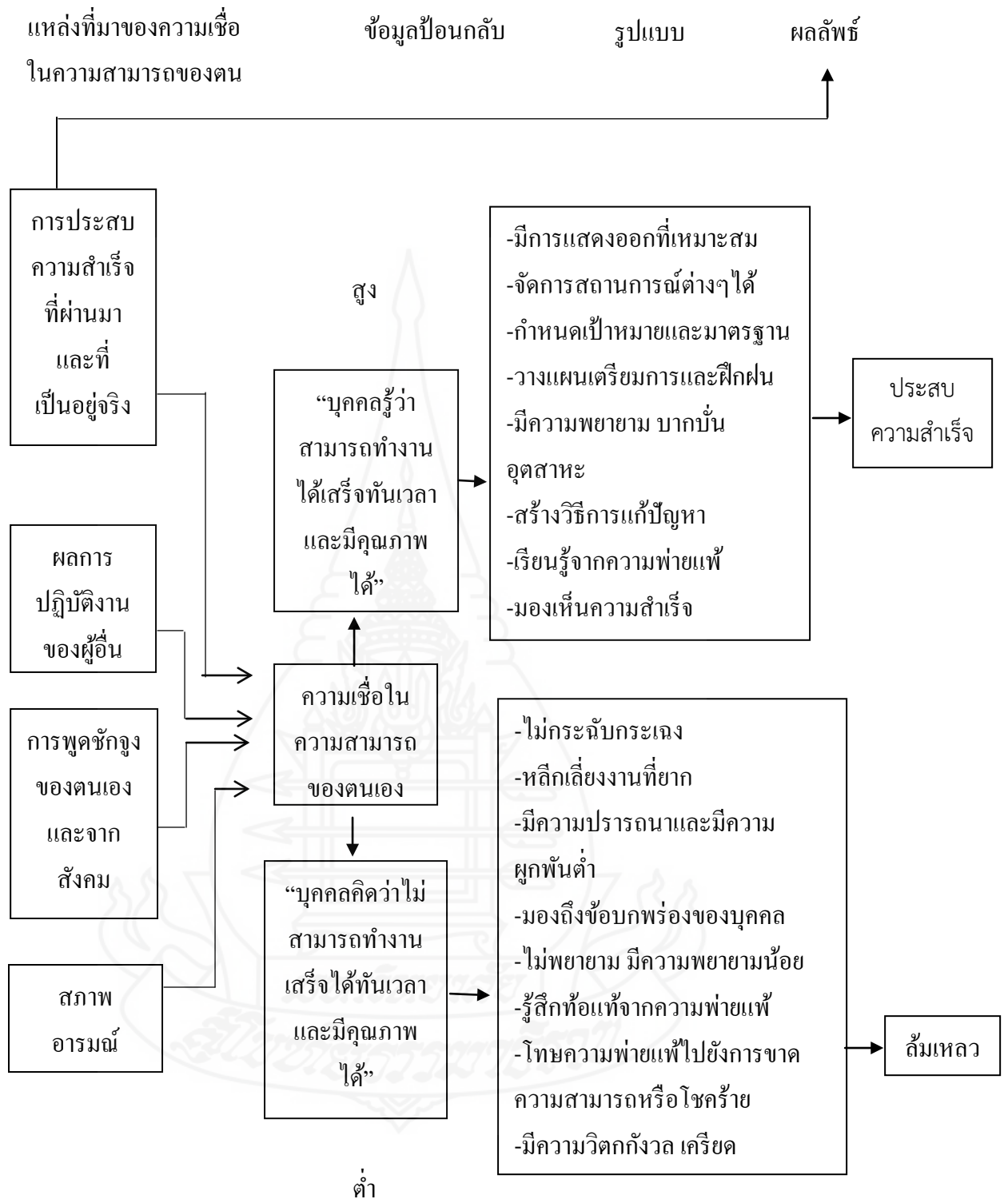
บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงจะสนใจในความท้าทายของสถานการณ์ และใช้ความพยายามอย่างมากในการกระทำ จึงทำให้เพิ่มโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในงานนั้น ส่วนบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำจะคิดถึงอุปสรรค ขอบกพร่อง และผลลัพธ์ ทำให้ลดโอกาสที่จะประสบความสำเร็จในงาน ซึ่งการรับรู้ความสามารถของตนเองมีอิทธิพลต่อผลการปฏิบัติงาน

ภาพที่ 2.4 อิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนเองกับผลการปฏิบัติงาน

ความเชื่อในความสามารถของตนเองนั้นมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าจะประสบ
ความสำเร็จหรือล้มเหลวได้เช่นกัน

ภาพที่ 2.5 ความสัมพันธ์ของความเชื่อในความสามารถของตนเองกับผลลัพธ์

(Bandura 1997, น.116)

จากความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองสามารถสรุปได้ว่าบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง บุคคลผู้นั้นรู้ว่าสามารถทำงานได้เสร็จทันเวลาและมีคุณภาพได้ ซึ่งรูปแบบพฤติกรรม เช่น มีการแสดงออกที่เหมาะสม สามารถจัดการสถานการณ์ต่างๆ ได้ มีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐาน มีการวางแผน เตรียมการและฝึกฝน มีความพยายาม สร้างวิธีการแก้ปัญหา เรียนรู้จากความพ่ายแพ้ มองเห็นความสำเร็จ

ส่วนบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่ำ บุคคลผู้นั้นจะคิดว่าไม่สามารถทำงานได้ทันเวลาและมีคุณภาพได้ ซึ่งรูปแบบพฤติกรรม เช่น ไม่กระฉับกระเฉง หลีกเลียงงานที่ยาก มีความปรารถนาและความผูกพันต่ำ มองตนว่างขาดความสามารถ มีความพยายามน้อย รู้สึกท้อแท้จากความพ่ายแพ้ โทษความผิดพลาดบ่งชี้ขาดความสามารถหรือโชคร้าย มีความวิตกกังวล เครียด คิดแก้ตัวเมื่อไม่สำเร็จ

1.12 คุณลักษณะของบุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเอง

แบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน ปรีชา วิหคโต, 2545, น.22) กล่าวว่า บุคคลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองจะมีคุณลักษณะและแนวคิดดังนี้

1. ปฏิบัติหน้าที่ในความรับผิดชอบได้ครบถ้วนและกล้ารับผิดชอบเมื่อกระทำผิด
2. แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำและคำพูดที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในและนอกห้องเรียนในลักษณะต่างๆ
3. มีความเชื่อมั่นในการกระทำของตนเองและมั่นใจว่าจะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ได้กระทำ
4. ยึดถือความเชื่อในตนเองอย่างมั่นคง มีเหตุผล ไม่คล้อยตามผู้อื่นโดยปราศจากการไตร่ตรอง
5. มีความคล่องตัวสูง สูง มีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ
6. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม
7. รับบทบาทผู้นำโดยปราศจากการลังเล คาดหวังว่าจะได้เป็นผู้นำในบางโอกาส
8. ไม่หลีกเลี่ยงปัญหา และมีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้
9. กล้าแสดงความสามารถของความคิดของตนเองหรือกล้าซักถามข้อสงสัยต่างๆ
10. พึ่งตนเองในการแก้ปัญหาด้วยความสามารถของตนเอง
11. มีความริเริ่มสร้างสรรค์ และเป็นมิตรกับผู้อื่นได้ง่าย

1.13 ความหมายของการรับรู้ความสามารถในการเรียน

แบนดูรา (Bandura, 1977, น.191) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียน หมายถึง การตัดสินของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนในการจัดระบบและกระทำพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียน และยังมีผู้ที่ได้ศึกษาและให้ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียนไว้ดังนี้

บอง (Bong, 1997, น.696) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียน หมายถึง การรับรู้ความสามารถของบุคคลจะปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนที่ได้รับมอบหมายได้ในระดับที่ต้องการ

อนันต์ ดุลยพิริติส (2547, น.37) กล่าวว่า การรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียน หมายถึง การที่บุคคลตัดสินเกี่ยวกับความสามารถของตนในด้านการเรียนว่าตนเอง มีความสามารถที่จะกระทำพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนได้หรือไม่ และมีความมั่นใจว่าจะกระทำได้ในระดับใด

ทรงศรี ชำนาญกิจ (2548, น.18) ให้ความหมายของการรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียนว่า หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อตนเองว่ามีความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จในด้านการเรียนได้หรือไม่ ในระดับใด

สรุปได้ว่า การรับรู้ความสามารถในการเรียน เป็นการประเมินตนเองของนักเรียน เกี่ยวกับความสามารถในการเรียนว่าตนมีความสามารถและมั่นใจว่าจะกระทำพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนให้บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด

1.14 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถในการเรียน

กิตติยา รัตนมณี (2547) ได้ศึกษา ผลของโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการควบคุมน้ำหนักร่วมกับการมีส่วนร่วมของบิดามารดาต่อพฤติกรรมการบริโภค และพฤติกรรมการใช้พลังงานในชีวิตประจำวันของเด็กอ้วนวัยเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอ้วนวัยเรียนอายุ 10-12 ปี จำนวน 40 คน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการบริโภคและพฤติกรรมการใช้พลังงานในชีวิตประจำวันของเด็กอ้วนวัยเรียนที่ได้รับโปรแกรมส่งเสริมการรับรู้ความสามารถของตนเองในการควบคุมน้ำหนักร่วมกับการมีส่วนร่วมของบิดามารดาสูงกว่าก่อนได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อนันต์ ดุลยพิริติส (2547) ได้ศึกษา ความสามารถในการฝ่าฟันอุปสรรค การรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนและนิสัยในการเรียนของนิสิตนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนิสิตที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 761 คน ผลการวิจัยพบว่า นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี และดี

เลิศ รับรู้ว่าตนมีความสามารถด้านการเรียนสูงกว่านิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และนิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีเลิศรับรู้ว่าตนมีความสามารถด้านการเรียนสูงกว่านิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง

ณาคยา อุทัยรัตน์ (2549) ได้ศึกษาพัฒนาการความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 โดยจำแนกตามเพศ และระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนโดยอาศัยวิธีการวิจัยเชิงพัฒนาในลักษณะภาคตัดขวาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในโรงเรียนกลุ่มรัตนโกสินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 10 โรงเรียน จำนวนนักเรียน 748 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีระดับชั้น เพศ และระดับการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนต่างกัน พบว่ามีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภัทราภรณ์ สังข์ทอง (2550) ได้ศึกษา พัฒนาการของการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ตามการรับรู้ความสามารถของตนเองและเพศ ในลักษณะภาคตัดขวาง โดยศึกษากับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานนทบุรี เขต 1 จำนวน 727 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่างกัน มีการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองในแต่ละด้านและโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1 โดยนักเรียนที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง มีการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองสูงกว่านักเรียนที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองปานกลาง

อภิญญา อิงอาจและชลธร อริยปิณฑ์ (2552) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบการรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียนและความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคของนักศึกษาที่มีความแตกต่างตามภูมิหลัง ได้แก่ เพศ ภาควิชา ชั้นปี และผลการเรียนที่ต่างกัน โดยมีนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 248 คนเป็นตัวอย่างในการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีผลการเรียนต่างกันมีการรับรู้ความสามารถของตนด้านการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

เกรียงสุข เฟื่องฟูพงศ์ (2554) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง การมองโลกในแง่ดี และความผูกพันในงาน กลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรของบริษัทผลิตและจำหน่ายเครื่องสำอางและยารักษาโรคแห่งหนึ่ง จำนวน 123 คน ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันในงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และการรับรู้ความสามารถของตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมองโลกในแง่ดี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.1

พรทิพย์พา ธิมายอม (2554) ได้ศึกษา ผลของโปรแกรมพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองที่มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้รับบริการอัมพาตครึ่งซีก กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้รับบริการอัมพาตครึ่งซีกที่เข้ารับการรักษาแบบผู้รับบริการในสถาบันประสาทวิทยา จำนวน 60 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้รับบริการที่เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองมีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

วิลาวณย์ ดารานาย (2554) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2-3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเพศหญิงและนักเรียนเพศชายมีการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนเพศหญิงมีการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนสูงกว่านักเรียนเพศชาย นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และปานกลาง

สุระพรรณ พนมฤทธิ์ สุกรใจ เจริญสุข และนันทิกา อนันตชัยพัชณา (2554) ได้ศึกษาการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองของนักศึกษาพยาบาลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี พะเยา จำนวน 156 คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองต่างกัน มีการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองโดยรวมและรายด้านแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักศึกษาพยาบาลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูง มีการเรียนรู้โดยการกำกับตนเองสูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองปานกลาง

จุฑาหวดี กมลพรมงคล (2555) ได้ศึกษา ผลของการสร้างเสริมสมรรถนะแห่งตนต่อการรับรู้ความสามารถของตนเอง ความคาดหวังในผลลัพธ์ และทักษะการปฏิบัติการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของนักเรียนประถมศึกษาชาย พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้ความสามารถของตนเองต่อการปฏิบัติการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ความคาดหวังในผลลัพธ์ของการปฏิบัติการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และทักษะการปฏิบัติการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ภัทรพร ว่องเจริญ, ภาณุชนดา ทองคำสุข และภาณุเดช สายแสน (2557) ได้ศึกษา อิทธิพลของสัมพันธภาพในครอบครัวต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 191 คน ผลการวิเคราะห์พบว่า องค์ประกอบด้านการสื่อสารของครอบครัว การแสดงความรักของสมาชิกในครอบครัว การทำ

หน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวมีสหสัมพันธ์ทางบวกกับการรับรู้ความสามารถของตนเองในการตัดสินใจเลือกอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแบบและสื่อสังคม

2.1 ความหมายของเทคนิคตัวแบบ

คำว่า “ตัวแบบ” ได้บัญญัติขึ้นแทนคำภาษาอังกฤษว่า Modeling ซึ่งมีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2527, น.52) กล่าวว่า ตัวแบบ (Modeling) หมายถึง สิ่งที่เป็นแบบอย่างที่ดีเป็นบรรทัดฐาน เป็นแบบหรือตัวอย่างที่นำมาให้เห็น เพื่อเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบและเพื่อเป็นแบบอย่างในการเลียนแบบ ตัวแบบมีหลายลักษณะ เช่น ตัวแบบที่มีชีวิตจริง ได้แก่ ตัวแบบที่เป็นมนุษย์เป็นผู้แสดงแบบ ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ ตัวแบบภาพยนตร์ ตัวแบบทางโทรทัศน์ เป็นต้น

กรุณา ศรีแสน (2546, น.6) ได้ให้ความหมายของตัวแบบไว้ว่า เป็นสิ่งที่ เป็นแบบอย่าง และมีความเหมาะสมกับข้อบังคับ คำสั่ง ระเบียบ ประเพณี และกฎกติกาต่างๆ ที่กำหนดไว้เป็นแบบปฏิบัติของผู้ที่อยู่ในสังคม

เสน่ห์ จุ้ยโต (2550, น.54) ได้อธิบายคำว่า Model ที่หมายถึงตัวแบบว่า เป็นรูปแบบหรือภาพจำลองของความเป็นจริงที่พรรณนาถึงความจริงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือโครงสร้างโดยสังเขปของสิ่งนั้นๆ ที่เป็นตัวแทนบางสิ่งเพื่อให้เข้าใจง่าย ตัวแบบมีทั้งฟิสิกส์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

มนฤดี ธรรมสอน (2553, น.22) ตัวแบบ คือ สิ่งที่สามารถนำมาเป็นแบบอย่างหรือตัวอย่างที่นำมาให้เห็นเป็นแนวหรือเป็นตัวอย่างในการเลียนแบบ

สรุปความหมายของตัวแบบได้ว่า คือ สิ่งที่เป็นแบบอย่างที่นำมาให้เห็น เพื่อเป็นแนวทางในการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดการเลียนแบบ เกิดการเรียนรู้จากตัวแบบในการเสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสม

2.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ตัวแบบ

แบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน ปรีชา วิหคโต, 2545, น.22) มีแนวคิดพื้นฐานว่ามนุษย์เรียนรู้จากการสังเกต (Observation Learning) ได้แก่ การเห็นตัวแบบ (Modeling) ผู้สังเกตจะดูว่า ตัวแบบทำอะไรแล้วได้รับผลจากการทำอะไรในวันข้างหน้า ผู้สังเกตจะระลึกแบบแผนพฤติกรรม และทำตามตัวแบบนั้น และได้อธิบายว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากมีสิ่งเร้ามากระตุ้น

ให้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าเงื่อนไขสิ่งเร้าตามแนวคิดของพาพลอฟ และพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากผลของการกระทำ หากทำแล้วได้สิ่งที่พึงพอใจมนุษย์จะทำสิ่งนั้นอีก ผลของการกระทำที่ควบคุมให้มนุษย์ต้องทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนี้เรียกว่า เงื่อนไขที่เกิดจากการกระทำตามแนวคิดของสกินเนอร์ แต่เบนคูราอธิบายว่า มนุษย์มีความคิด ได้แก่การสังเกต ความจำ จินตนาการ และมนุษย์มีความรู้สึก ได้แก่ ความกลัว ความชอบ ความโกรธ ซึ่งความคิดความรู้สึกของมนุษย์เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วย ดังนั้น ความคิดหรือเรียกว่าปัญญา จึงเป็นปัจจัยสำคัญร่วมกับเงื่อนไขที่เกิดจากสังคม ดังนั้น จึงเรียกทฤษฎีนี้ว่าทฤษฎีปัญญาสังคม

ปรีชา วิหคโต (2545, น.22 - 23) ได้กล่าวถึงวิธีทดสอบของเบนคูรา คือ ได้ทดสอบแนวคิดด้วยการทดลองในห้องทดลองกับเด็กอนุบาล โดย ให้เด็กอนุบาลหญิงดูภาพยนตร์ที่ผู้แสดงเป็นผู้ใหญ่เพศหญิง ซึ่งในภาพยนตร์แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยการชกต่อย ตบตีบ่อนุรูปคน เมื่อได้ดูภาพยนตร์จบแล้วจึงปล่อยให้เด็กเข้าไปในห้องที่มีหุ่นรูปคนเช่นเดียวกับในภาพยนตร์พบว่าเด็กเข้าไปชกต่อยหุ่นเช่นเดียวกับที่เห็นผู้ใหญ่ทำในภาพยนตร์ มีทั้งการยกขึ้นโยนทุบตีด้วยก้อน เบนคูราอธิบายว่า การเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบนั้น เกิดขึ้นทั่วไปในสังคมทุกเพศทุกวัย เช่น เด็กวัยรุ่นเลียนแบบการแต่งกายจากตัวแบบ จากดาราที่ตนเองชื่นชอบ นักศึกษาแพทย์เลียนแบบการผ่าตัดจากการสังเกตอาจารย์ นักศึกษาฝึกหัดครูสอนเลียนแบบครูของตนเอง ตัวแบบที่เบนคูรากล่าวถึงอาจแบ่งเป็น 1) ตัวแบบที่เป็นพฤติกรรมของมนุษย์ 2) ตัวแบบที่เป็นตัวอักษร เช่นหนังสือ อนุทินฯ 3) ตัวแบบที่เป็นภาพ เช่นภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ 4) คำบอกเล่า เช่น คำสอน นิทาน คำรา ตัวแบบดังกล่าวข้างต้นจะทำหน้าที่ให้ข้อมูลงูใจให้แสดงพฤติกรรมและให้การเสริมแรง

วารี ศิริเจริญ (2540, น.19-22) กล่าวถึงแนวคิดของเบนคูราที่เน้นเกี่ยวกับการเสริมแรงว่า การเสริมแรงอาจมีประสิทธิภาพในการกำกับพฤติกรรมของบุคคลที่เคยเรียนรู้มาแล้วแต่ก่อนข้างจะไม่มีประสิทธิภาพในการทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ และเป็นการยากที่บุคคลจะเกิดการเรียนรู้ในธรรมชาติโดยไม่ให้ผู้อื่นแสดงพฤติกรรมมาก่อน ด้วยเหตุนี้เบนคูราจึงมีความเชื่อว่าคนเราส่วนใหญ่จะต้องผ่านการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมจากผู้อื่นมาก่อนแทบทั้งสิ้น และการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดจากการสังเกตจากตัวแบบซึ่งจะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลองผิดลองถูก เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้วยังอาจมีอันตรายในบางพฤติกรรมได้ ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทางความคิด และการแสดงออกได้พร้อมๆ กันและเนื่องจากคนเรานั้นใช้ชีวิตในแต่ละวันในสภาพแวดล้อมที่แคบๆ ดังนั้นการรับรู้เกี่ยวกับสภาพการต่างๆ ของสังคมจึงผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและได้เห็น

โดยไม่มีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้องกับคนส่วนมากับรู้เรื่องราวต่างๆ ของสังคมโดยผ่านทางสื่อแทบทั้งสิ้น

จากแนวคิดของแบนดูรา แสดงให้เห็นว่า มนุษย์เรียนรู้จากการสังเกต ได้แก่ การถือตัวแบบ (Modeling) เขาจะสังเกตว่าตัวแบบทำอะไร แล้วได้รับการกระทำอะไรในวันข้างหน้า ผู้สังเกตจะระลึกแบบแผนพฤติกรรมตามตัวแบบ ทั้งการสังเกตจากสิ่งเร้าตัวแบบ และเชื่อมโยงคิดด้วยปัญญา ได้แก่ สนใจตัวแบบ สามารถทำตามตัวแบบและมีสิ่งจูงใจที่จะทำระหว่าง การกระทำของตัวแบบกับตนเองว่าตนเองมีความสามารถทำตามตัวแบบได้หรือไม่ และเมื่อทำแล้ว จะได้รับผลอะไร

2.3 กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ

แบนดูรา (Bandura, 1997) มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบซึ่งจะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลงมือลองถูก เพราะนอกจากจะสูญเสียเวลาแล้ว ยังอาจมีอันตรายได้ในบางพฤติกรรมในการเรียนรู้โดยการผ่านตัวแบบนั้นตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถที่จะถ่ายทอดทั้งความคิด และการแสดงออกได้พร้อมๆ กัน และเนื่องจากคนเรานั้นใช้ชีวิตในแต่ละวัน ในสภาพแวดล้อมที่แคบๆ ดังนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพการณ์ต่างๆ ของสังคมจึงผ่านมาจากประสบการณ์ของผู้อื่น โดยการได้ยินและการเห็น โดยไม่มีประสบการณ์ตรงมาเกี่ยวข้อง คนส่วนมากับรู้เรื่องราวต่างๆ ของสังคมโดยการผ่านทางสื่อแทบทั้งสิ้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2536, น.18-19)

กระบวนการต่างๆ ของการเลียนแบบ มี 4 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการดึงดูดความสนใจ (Attentional Process) เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการเลียนแบบ เพราะการเรียนรู้โดยการสังเกตนั้น หากผู้เรียนขาดความสนใจ การเรียนรู้ประเภทนี้ก็จะไม่เกิดขึ้น กระบวนการดึงดูดความสนใจนี้ นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สังเกตแล้วยังขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมที่เลียนแบบ (Modeled Activity) ลักษณะของตัวแบบ ความคล้ายคลึงกัน หรือคุณสมบัติร่วมกันของตัวแบบและผู้สังเกต ฯลฯ

สำหรับลักษณะของกิจกรรมที่เลียนแบบนั้นควรจะมีกิจกรรมที่ประกอบด้วยพฤติกรรมที่ไม่สลับซับซ้อน ทั้งนี้เพราะว่าหากพฤติกรรมที่จะเลียนแบบไม่สลับซับซ้อน การเลียนแบบก็จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ตลอดทั้งดึงดูดความสนใจของผู้สังเกตและทำให้เกิดการเลียนแบบได้ง่ายขึ้น แต่หากว่าพฤติกรรมของตัวแบบตลอดทั้งลักษณะกิจกรรมที่จะเลียนแบบยุ่งยากสลับซับซ้อนก็จะก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้ประสงค์จะเลียนแบบ ในกรณีเช่นนี้ผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ทำการทดลองหรือครูควรที่จะแยกแยะองค์ประกอบของพฤติกรรมหรือลักษณะของกิจกรรมที่จะเลียนแบบให้ชัดเจน และให้ดึงดูดความสนใจต่อผู้สังเกตหรือผู้ที่เลียนแบบ หรือควรที่จะ

กำหนดพฤติกรรมหรือลักษณะของกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้สังเกตได้เรียนรู้อย่างแจ่มชัด และให้เป็น ที่ดึงดูดความสนใจเพื่อให้การเลียนแบบพฤติกรรมที่ต้องการเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วขึ้น

นอกจากนี้ลักษณะของตัวแบบยังมีความสำคัญที่จะดึงดูดความสนใจของผู้สังเกต หรือผู้ต้องการจะเลียนแบบ หากว่าตัวแบบนั้นสามารถแสดงพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้สังเกต สามารถเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เป็นตัวแบบที่มีชื่อเสียง มีความน่าเชื่อถือและเป็นตัวแบบที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่าเป็นตัวอย่างที่ดีและเหมาะสมซึ่งทำให้ผู้เลียนแบบมั่นใจที่จะเลียนแบบตัวแบบ นั้นมากยิ่งขึ้น

2. กระบวนการคงไว้ (Retention Process) เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตได้ประมวล ข้อมูล (Code Information) ที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบไว้ในความจำในรูปของ สัญลักษณ์ แทนกิจกรรมที่เรียนแบบโดยประมวลไว้ในลักษณะของภาพพจน์ (Imaginal Coding) และในลักษณะของความคิดที่จะแสดงพฤติกรรมใหม่ภาษา (Verbal Coding) เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ สังเกตสร้างแบบแผนของพฤติกรรมขึ้นหรือเกิดมาใหม่

3. กระบวนการแสดงออก (Motor Reproduction Process) เป็นกระบวนการที่ผู้ สังเกตเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่เก็บไว้ในรูปของความจำจากกระบวนการคงไว้ มาเป็นการกระทำหรือ การแสดงออกที่เหมาะสมโดยการใช้กลไกของความคิด เพราะฉะนั้นกระบวนการแสดงออกจึง ขึ้นกับระดับความคิด (Cognitive level) ของผู้สังเกตตลอดจนความสลับซับซ้อนของพฤติกรรม

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) เป็นกระบวนการที่ช่วยให้พฤติกรรม การแสดงออกของผู้สังเกตคงอยู่ต่อไปได้โดยการให้แรงเสริม เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จากการ สังเกตจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจะต้องใช้ร่วมกับวิธีการอื่นๆ เช่น การเสริมแรง การเปลี่ยนสิ่งเร้า (Stimulus Change) เป็นต้น สำหรับการให้แรงเสริมนี้นี้ควรจะให้แรงเสริมแก่ตัวแบบเมื่อตัวแบบ สามารถแสดงพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้สังเกตเรียนรู้และให้แรงเสริมกับผู้สังเกตเมื่อสามารถแสดง พฤติกรรมตามตัวแบบได้อย่างถูกต้อง (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2536, น.42)

2.4 ประเภทของตัวแบบ

แบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน สุขุมาลย์ คำห้วน, 2543, น.14-16) ได้แบ่งตัว แบบไว้ 2 ชนิด คือ ตัวแบบที่เป็นชีวิตจริง และตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์

1. ตัวแบบจากชีวิตจริง (Live Model) การเสนอตัวแบบด้วยวิธีนี้ เป็นการให้ผู้ สังเกตได้เห็นตัวแบบในสภาพการณ์จริง ซึ่งมีข้อดีคือตัวแบบสามารถเพิ่มเติม ปรับปรุงพฤติกรรม เพื่อให้การแสดงผลพฤติกรรมชัดเจนหรือเหมาะสมกับสภาพการณ์มากยิ่งขึ้น การเสนอตัวแบบวิธีนี้ เพื่อให้ผู้สังเกตความสนใจในตัวแบบและลอกเลียนพฤติกรรมของตัวแบบได้ดีกว่า การเสนอตัว แบบวิธีอื่น แบนดูรา (อ้างถึงใน สุขุมาลย์ คำห้วน, 2543, น.14) แต่การเสนอตัวแบบวิธีนี้ต้อง

ระมัดระวังเรื่องการควบคุมผลกระทบ เพราะอาจมีเหตุการณ์ที่ไม่ได้คาดการณ์ล่วงหน้าเกิดขึ้นได้ ทำให้ตัวแบบไม่ได้รับผลกระทบที่พึงพอใจตามที่ควรจะได้รับ

2. ตัวแบบในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Model) การเสนอตัวแบบลักษณะนี้ได้แก่ การเสนอตัวแบบจากนิทาน การ์ตูน หุ่นกระบอก หนังสือ ภาพยนตร์ สไลด์ เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง ฯลฯ ซึ่งเตรียมเรื่องราวของตัวแบบไว้เรียบร้อยแล้ว ทำให้มีผลดีในการที่จะเน้นจุดสำคัญของการแสดงพฤติกรรม และยังสามารถควบคุมพฤติกรรมและผลกระทบของตัวแบบได้ ทั้งยังเก็บไว้ใช้ในการให้ตัวแบบครั้งต่อไปได้ และยังสามารถใช้ได้ทั้งบุคคลเดียวหรือกลุ่มบุคคล

2.5 หน้าที่ของตัวแบบ

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2536, น.51) ได้สรุปหน้าที่ของตัวแบบดังนี้

1. ทำหน้าที่สร้างพฤติกรรมใหม่ ในกรณีนี้เป็นผู้สังเกตตัวแบบนั้นยังไม่เคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวมาก่อนเลยในอดีต เช่น พฤติกรรมการพูดของเด็ก หรือพฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะในการช่วยเหลือตนเอง เป็นต้น

2. ทำหน้าที่เสริมพฤติกรรมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น เป็นกรณีที่ผู้สังเกตตัวแบบเคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวมาบ้างแล้วในอดีต ตัวแบบก็จะทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่เคยเรียนรู้พฤติกรรมดังกล่าวพยายามพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น เช่น การดูนักเทนนิสมือหนึ่งของโลกแข่งขัน อาจเป็นแรงจูงใจให้อยากทำดีเหมือนกับนักเทนนิสมือหนึ่งของโลกบ้าง จึงทำการจดจำวิธีการของนักเทนนิสนั้น แล้วนำมาพัฒนาทักษะการตีเทนนิสของตนให้ดียิ่งขึ้น

3. ทำหน้าที่ยับยั้งการเกิดของพฤติกรรม ในกรณีที่ผู้สังเกตมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือยังไม่เคยมีพฤติกรรมที่ไม่เคยพึงประสงค์มาก่อน ตัวแบบนั้นก็จะช่วยให้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์นั้นลดลงหรือไม่เกิดขึ้นเช่น การเห็นคนข้ามถนนตรงบริเวณที่ไม่ใช่ทางม้าลาย หรือสะพานลอยแล้วถูกรถชนตาย ก็จะทำให้เกิดการยับยั้งไม่ให้บุคคลที่สังเกตพฤติกรรมดังกล่าวทำตาม เป็นต้น

2.6 วัตถุประสงค์และวิธีการให้ตัวแบบ

ปรีชา วิหกโต. (2545, น.44) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการให้ตัวแบบ (Modeling) หมายถึง กระบวนการที่บุคคลสังเกต ฟัง หรือ อ่านเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคล หรือสัญลักษณ์แทนบุคคล แล้วประมวลเป็นข้อมูลในการแสดงพฤติกรรมของตนต่อไปพร้อมกับได้เสนอวิธีการให้ตัวแบบควรมีลักษณะดังนี้

ขั้นที่ 1 การให้ดูตัวแบบทีละขั้นตอนและชี้แนะการกระทำ

ขั้นที่ 2 ให้เลียนแบบหรืออภิปรายการกระทำของตัวแบบและการนำไปปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 ให้ข้อมูลย้อนกลับ ว่าทำถูก หรือผิดที่ใด แก้ไขอย่างไร

อาภา จันทรสกุล (2535, น.236-240) กล่าวถึงวัตถุประสงค์และวิธีการให้ตัวแบบต้องเลือกให้ได้เหมาะสมเทคนิคการเรียนรู้จากการมีตัวแบบ (Modeling Technique) เป็นพื้นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา (Bandura, 1969 – 1977) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1) เพื่อการเรียนรู้ใหม่ที่พึงประสงค์ โดยการสังเกตจากพฤติกรรมของตัวแบบสามารถช่วยให้ผู้รับบริการได้เรียนรู้ทักษะใหม่ที่จำเป็นต่อการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม
- 2) เพื่อการลดหรือเพิ่มพฤติกรรมที่เคยเรียนรู้มาก่อนแล้ว การเรียนรู้จากการสังเกตสามารถช่วย หรือลดการแสดงออกของพฤติกรรมของผู้รับบริการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และ
- 3) เพื่อส่งเสริมการตอบสนองต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การได้สังเกตตัวแบบแสดงพฤติกรรมพึงประสงค์จะมีผลให้ผู้รับบริการตอบสนองโดยการแสดงพฤติกรรมจากที่ได้เรียนรู้ด้วยความสมัครใจ

สาลิน ปรงสิงห์ (2539, น.19) ได้เสนอวิธีการให้ตัวแบบไว้ 3 อย่างคือ 1) การดูแบบอย่างเดียว 2) การดูแบบแล้วแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบทันที และ 3) การดูตัวแบบแล้วแสดงพฤติกรรมตามแบบ โดยมีผู้คอยชี้แนะแก้ไข

การใช้ตัวแบบมีวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งผู้ใช้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสม เช่น ให้ดูแบบอย่างเดียว ให้ดูแบบแล้วแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบทันที หรือดูแบบแล้วแสดงพฤติกรรมตามแบบ โดยมีผู้นำกิจกรรมคอยชี้แนะอะไรแก้ไข

2.7 วิธีการใช้ตัวแบบ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2536, น.25-27) กล่าวว่า วิธีการใช้ตัวแบบโดยเสนอตัวแบบที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อให้ผู้สังเกตหรือผู้ที่ประสงค์จะเลียนแบบนั้นสังเกตพฤติกรรมตลอดทั้งกิจกรรมต่างๆ ของตัวแบบ ผลจากการสังเกตจะทำให้บุคคลนั้นเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบหรือเกิดพฤติกรรมใหม่ๆ ที่พึงประสงค์

วิธีการใช้ตัวแบบอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่อไปนี้

1. การคัดเลือกตัวแบบ

- 1) ตัวแบบจะต้องมีชื่อเสียง มีความน่าเชื่อถือ และเป็นตัวแบบที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่าเป็นตัวอย่างที่ดี เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้เลียนแบบมั่นใจที่จะเลียนแบบตัวแบบนั้นมากยิ่งขึ้น

- 2) ตัวแบบและผู้เลียนแบบหรือผู้สังเกตควรจะมีการคล้ายคลึงกัน หรือมีลักษณะ หรือคุณสมบัติร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสนใจของผู้สังเกต และจะช่วยให้ประสิทธิภาพของการเรียนแบบสูงขึ้นเช่น ผู้อยู่ในวัยเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน

- 3) ลักษณะของกิจกรรมที่เลียนแบบ ควรจะเป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยพฤติกรรมที่ไม่สลับซับซ้อนทั้งนี้ถ้าพฤติกรรมที่เลียนแบบไม่สลับซับซ้อน การเรียน

แบบก็จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดึงดูดความสนใจของผู้สังเกตหรือผู้เลียนแบบ และจะทำให้เกิดการเลียนแบบได้ง่ายขึ้น

2. การเสนอตัวแบบ แบบดورا (Bandura, 1977 อ้างถึงใน วรณพัชร ชูทอง, 2558) การนำเสนอตัวแบบสามารถทำได้โดยผ่านตัวแบบ 4 ประเภท คือ

1) การเสนอตัวแบบทางพฤติกรรม (Behavioral Modeling) หมายถึง การที่ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมให้บุคคลเห็น เช่น แม่ตักบาตรให้ลูกเห็น พ่อดื่มเหล้าให้ลูกเห็น หรือครูทิ้งขยะลงถังให้นักเรียนเห็น

2) การเสนอตัวแบบทางวาจา (Verbal Modeling) หมายถึง การเสนอตัวแบบที่พูดบอก หรือเขียนบอกว่าจะทำอะไร ได้อย่างไร

3) การเสนอตัวแบบสัญลักษณ์ (Symbolic Modeling) หมายถึง การเสนอตัวแบบผ่านสื่อต่างๆ คือ วิทยุ โทรทัศน์ จานภาพ ภาพยนตร์ หนังสือ คอมพิวเตอร์ และสื่อภาพอื่นๆ

4) การเสนอตัวแบบสัมผัส (Kinesthetic Modeling) หมายถึง การเสนอตัวแบบที่สามารถสัมผัสได้ เช่น อักษรเบลที่ใช้กับคนตาบอด

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2536, น.26-28) กล่าวถึงหลักการใช้ตัวแบบให้มีประสิทธิภาพดังนี้

1) ต้องกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการจะให้ตัวแบบแสดง เพื่อให้บุคคลสังเกตและเลียนแบบให้ชัดเจน

2) ความชัดเจนของพฤติกรรมนั้นจะต้องหมายถึง การสังเกตได้ วัดได้ โดยใช้คนตั้งแต่สองคนสามารถสังเกตและวัดได้ตรงกัน

3) ต้องแน่ใจว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้น จะต้องอยู่ภายในระดับความสามารถที่จะกระทำ ไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิดความคับข้องใจในการเรียนรู้

4) จะต้องแน่ใจว่าผู้สังเกตนั้น ตั้งใจสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบอย่างแท้จริง

5) จะต้องแน่ใจเสมอว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกนั้นชัดเจนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

6) เมื่อผู้สังเกตตัวแบบเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบถูกต้องหรือใกล้เคียงแล้ว ผู้เลียนแบบต้องได้รับการเสริมแรงทันที

7) ผู้ดำเนินโปรแกรมจะต้องไม่ควบคุมความสนใจของผู้สังเกตตัวแบบด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น ดีหรือดูล่าเป็นต้น

8) ควรมีการรวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผู้สังเกตด้วย เพราะจะทำให้ผู้สังเกตรู้ว่าตนเองก้าวหน้าจริง และเป็นตัวเสริมแรงที่ดีด้วย

9) ในกรณีที่ผู้สังเกตไม่สามารถเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบนั้น อาจจะใช้การชี้แนะเข้าช่วยด้วยเพราะจะทำให้เรียนรู้เร็วขึ้น

10) ควรเลือกตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้สังเกต พร้อมทั้งมีความเด่นตลอดจนสามารถแสดงพฤติกรรมที่จะเลียนแบบอย่างคล่องแคล่วด้วย

2.8 บุคคลที่เด็กจะเลียนแบบ

สวานา พรพจน์กุล (อ้างถึงใน สุขุมลย์ คำหว่าน, 2543, น.13-14) กล่าวว่า บุคคลที่เด็กจะเลียนแบบนั้น จะเริ่มต้นจากคนใกล้ชิดที่สุดแล้วค่อยๆ ห่างออกไปจากตัวเด็กตามพัฒนาการทางสังคมของเขาซึ่งสามารถแบ่งออกดังนี้

1. เลียนแบบจากพ่อแม่และครู ในช่วงที่เด็กเริ่มเลียนแบบนั้น จะได้แก่บุคคลที่ใกล้ชิดที่สุด คือพ่อแม่ซึ่งมีความหมายถึงผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องดูแลเด็กแทนพ่อแม่ด้วย เมื่อเด็กเติบโตขึ้นเด็กจะไปโรงเรียน ใช้เวลาครึ่งหนึ่งของชีวิตในแต่ละวันอยู่กับครู ดังนั้นความสำคัญของครูในการเป็นตัวแบบจึงสำคัญพอๆ กับพ่อแม่ผู้ปกครองและครูจึงควรเป็นตัวแบบที่ดีจะต้องไม่แสรังแสดงบทบาทของตัวแบบให้แก่เด็ก

2. เลียนแบบจากตัวแบบที่เด็กชอบ ซึ่งจะต้องเป็นตัวแบบที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่เด็ก อาจเป็นเพื่อนหรือบุคคลอื่นที่แวดล้อมเขาอยู่

3. เลียนแบบจากตัวแบบที่ตรงกับความสนใจ การเลียนแบบจะเกิดขึ้นเมื่อตัวแบบนั้นตรงตามความสนใจ เด็กหญิงจะเลียนแบบแตกต่างไปจากเด็กชาย เนื่องจากความสนใจแตกต่างกัน แม้ในเด็กหญิง หรือเด็กชายด้วยกัน ความสนใจก็จะแตกต่างกันออกไปอีก เช่น เด็กหญิงบางคนสนใจเลียนแบบการทำงานในบ้านของพ่อแม่ แต่บางคนอาจจะสนใจศิลปะ การแสดงต่างๆ ที่ตนได้พบในรายการโทรทัศน์ และพยายามเลียนแบบ

4. เลียนแบบจากผู้กล้าหาญ ไม่ว่าจะเป็นเด็กหญิงหรือเด็กชายย่อมจะมีผู้กล้าหาญที่ตนยกย่องและพอใจจะเลียนแบบตามผู้กล้าหาญของตน ตัวแบบอาจมาจากเรื่องจริงหรือไม่จริงก็ได้ ตัวแบบของเด็กมักได้แก่บุคคลที่อายุมากกว่า

5. เลียนแบบจากตัวละครซึ่งเป็นตัวละครในนิยาย ในภาพยนตร์ โทรทัศน์ เป็นต้น สำหรับการเลียนแบบของผู้ใหญ่ จะเป็นการถ่ายทอดกิจกรรมทางสติปัญญา การเลียนแบบจะไม่ออกมาในลักษณะเดิม แต่จะมีการดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมเสียก่อน

2.9 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ

อัจฉรา ธรรมาภรณ์ (2531, น.92-94) ได้สรุปถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ ไว้ดังต่อไปนี้

1. คุณสมบัติของตัวแบบ ตัวแบบที่มีลักษณะสถานภาพทางสังคมสูงเป็นคนเด่นมีเกียรติยศมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับของคนโดยทั่วไป มีความสามารถความชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน ตัวแบบที่มีลักษณะเหล่านี้จะมีอิทธิพลมาก สามารถดึงดูดความสนใจจากบุคคลอื่นได้มากกว่า ตัวแบบที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับที่กล่าวมา นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เรียนจะเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวแบบที่มีลักษณะอบอุ่น ใจดีมากกว่าตัวแบบที่มีลักษณะตรงกันข้าม
2. ความคล้ายคลึงกันระหว่างบุคคลที่ใช้เป็นตัวแบบและผู้สังเกตในด้านต่างๆ เช่น อายุ เพศ รวมทั้งระดับความสามารถ การเลียนแบบจะน้อยลงตามระดับความแตกต่างกันระหว่างตัวแบบและผู้สังเกต
3. การใช้ตัวแบบอาจใช้ได้ทั้งตัวแบบชีวิตจริง หรือตัวแบบในภาพยนตร์ก็ได้ ตัวแบบในภาพยนตร์อาจจะเป็นคนหรือเป็นตัวการ์ตูน ตู๊กตาหรือสัตว์ แต่พบว่าตัวแบบที่เป็นคนจริงๆ จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ประเภทนี้มากกว่า
4. ชนิดของพฤติกรรม พฤติกรรมที่มีลักษณะซับซ้อนจะเลียนแบบได้ยาก ต้องใช้การสังเกตหลายๆ ครั้ง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความก้าวร้าวรุนแรงทั้งหลายจะถูกเลียนแบบได้ง่ายและรวดเร็ว
5. ผู้เรียนจะเรียนแบบวิธีการตามมาตรฐานการให้รางวัลกับตนเองจากตัวแบบ
6. ถ้าผลของพฤติกรรมที่ตัวแบบได้รับ หรือผลกระทบ (consequence) ออกมาเป็นทางที่น่าพึงพอใจ เด็กย่อมอยากเลียนแบบเพื่อให้ได้ผลที่น่าพึงพอใจนั้นบ้าง เช่น การที่ตัวแบบได้รับเป็นการลงโทษ การไม่ได้รับการยอมรับ ความไม่สนใจของคนรอบข้าง คำตำหนิ ฯลฯ พฤติกรรมที่ได้รับรางวัลจะถูกเลียนแบบมากกว่าพฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้วได้รับการลงโทษ
7. ควรมีการสอนหรือให้คำแนะนำกับผู้เรียนก่อนที่จะให้ดูตัวแบบแสดงพฤติกรรมเพื่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้พฤติกรรมที่ถูกต้องของตัวแบบ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ หากมีตัวล่อ (Incentive) เช่น ถ้าเลียนแบบได้เหมือนมากก็จะได้รับรางวัลมาก
8. รางวัลและการลงโทษ ส่งผลต่อการปฏิบัติหรือการกระทำหลังจากผู้เรียนเปลี่ยนพฤติกรรม โดยการเลียนแบบพฤติกรรมตามตัวแบบแล้วได้รับรางวัลหรือผลกระทบที่เขาพึงพอใจ เขาก็จะเพิ่มอัตราการแสดงพฤติกรรมนั้น

9. การจัดให้ตัวแบบได้รับผลกระทบที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนโดยการได้รับรางวัลเมื่อแสดงพฤติกรรมแบบหนึ่ง และได้รับการลงโทษเมื่อแสดงพฤติกรรมอีกแบบหนึ่ง ทำให้ผู้เรียนสามารถจำแนกได้ว่าควรจะเลียนแบบพฤติกรรมใด

จากองค์ประกอบดังกล่าวจะเห็นว่าอิทธิพลที่ทำให้ผู้สังเกตตัวแบบเกิดการเลียนแบบได้นั้นตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อผู้เลียนแบบอยู่ในหลายๆ ลักษณะ ซึ่งแบนดูรา (Bandura, 1977, น. 41-45) ได้สรุปเกี่ยวกับอิทธิพลของตัวแบบที่มีต่อผู้สังเกตดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่ เมื่อผู้สังเกตได้เห็นการกระทำของตัวแบบ ซึ่งเป็นการกระทำที่ผู้สังเกตไม่เคยพบเห็นมาก่อน ผู้สังเกตจะรวบรวมรูปแบบของการกระทำใหม่ในรูปแบบลักษณะและถ่ายทอดออกมาเป็นพฤติกรรมใหม่
2. การสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ จะเกิดขึ้นในสภาพการที่ผู้สังเกตเห็นการกระทำของตัวแบบในลักษณะต่างๆ เช่น การตัดสินใจ รูปแบบทางภาษา เป็นต้น จากนั้นผู้สังเกตจะทดสอบการกระทำตามตัวแบบลักษณะต่างๆ ภายใต้สภาพการณ์ต่างๆ และถ้าการตอบสนองส่งผลทางบวก ผู้สังเกตจะรวบรวมลักษณะของตัวแบบในรูปแบบต่างๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่
3. การสอนความคิดและพฤติกรรมสร้างสรรค์ การมีตัวแบบจะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เพราะมนุษย์เมื่อเห็นตัวแบบกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง มนุษย์อาจใช้ประสบการณ์ต่างๆ ที่มีอยู่ ประกอบกับการกระทำของตัวแบบมีความคิดเชิงสร้างสรรค์ไม่เพียงพอ ก็จะไม่มียุติพลต่อการกระทำของผู้สังเกตแต่อย่างใด
4. การยับยั้งการกระทำหรือการลดพฤติกรรมที่จัดกระทำ การที่ได้เห็นตัวแบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามตัวแบบนั้น ในทำนองเดียวกัน ถ้าได้เห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและถูกห้ามปรามแล้วไม่มีผลกระทบใดๆ ตามมา กล่าวคือ ตัวแบบยังคงทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องนั้นเหมือนเดิม ผู้สังเกตก็จะมีแนวโน้มที่จะกระทำให้เหมือนตัวแบบได้เช่นกัน
5. การส่งเสริมการกระทำ การมีตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งที่เป็นทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นพฤติกรรมหนึ่งและได้รับรางวัล ผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้น ในทำนองเดียวกัน ถ้าผู้สังเกตได้เห็นตัวแบบที่แสดงความก้าวร้าว และได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้สังเกตเห็นมีแนวโน้มที่จะกระทำมากขึ้นเช่นกัน
6. ด้านอารมณ์ การมีตัวแบบนี้ นอกจากจะช่วยส่งผลต่อการกระทำตามตัวแบบแล้วยังมีผลต่ออารมณ์ผู้สังเกตให้รุนแรงเพิ่มขึ้นอีก และกระตุ้นให้เกิดอารมณ์คล้อยตามไปด้วย

7. การเอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำตามตัวแบบ การกระทำใดที่คนได้รับผลประโยชน์มีคุณค่าและคนส่วนใหญ่มีความชื่นชอบอยู่เสมอ การกระทำของตัวแบบนั้นก็จะทำให้ผู้สังเกตและทำได้อย่างรวดเร็ว และมีความง่ายในการกระทำตาม นอกจากนี้เมื่อคนเราสามารถจะทำตามตัวแบบได้เร็ว จะทำให้เกิดการแผ่ขยายจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งได้โดยเร็ว

นักจิตวิทยาเชื่อว่า เด็กอาจทำตามตัวแบบโดยไม่รู้สึกรู้ว่าถูกชักจูง โดยเฉพาะเด็กเล็กเพราะเด็กขาดความชำนาญและวิจารณญาณ จึงอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมได้ง่าย บิดามารดาซึ่งอยู่ใกล้ชิดเด็กรวมทั้งครูอาจารย์จะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพ ท่าทางและนิสัยใจคอ เด็กๆ จะรับรู้ความรู้สึก จะรับเอาความเชื่อถือของพ่อแม่และครูอาจารย์ไว้จนกระทั่งไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ภายหลังหรือเปลี่ยนแปลงได้ยาก

โดยสรุปแล้ว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบหรือไม่ขึ้นอยู่กับ
สาเหตุ 3 ประการคือ

1. ถ้าตัวแบบมีความสัมพันธ์ที่ดีและมีความใกล้ชิดผูกพันกับเด็กมาก เด็กก็จะเลียนแบบลักษณะหรือพฤติกรรมของตัวแบบมาก
2. ถ้าเด็กสนใจในตัวแบบมาก จะเลียนแบบตัวแบบได้มาก
3. ถ้าผลของพฤติกรรมที่ตัวแบบได้รับออกมาในทางที่น่าพึงพอใจ เด็กย่อมอยากเลียนแบบเพื่อให้ได้ผลที่พึงพอใจนั้นบ้าง

2.10 อิทธิพลของตัวแบบ

แบนดูรา (Bandura, 1977 อ้างถึงใน สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2541, น. 223-224) ได้กล่าวว่าตัวแบบนั้นมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล 3 ด้านด้วยกัน คือ

1. ช่วยให้ผู้บุคคลเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ หรือทักษะใหม่ๆ ซึ่งจากผลของตัวแบบในลักษณะเช่นนี้เองทำให้เราสามารถนำเอาวิธีการเสนอตัวแบบไปสร้างพฤติกรรมใหม่ๆ ให้กับบุคคลที่ยังไม่เคยกระทำพฤติกรรมดังกล่าว
2. มีผลทำให้เกิดการระงับ (Inhibition) หรือการยุติการระงับ (Disinhibition) การแสดงพฤติกรรมของผู้สังเกตตัวแบบได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเมื่อตัวแบบแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับผลเช่นใด ถ้าตัวแบบแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับผลที่เป็นสิ่งไม่พึงพอใจ แนวโน้มที่ผู้สังเกตตัวแบบจะไม่แสดงพฤติกรรมตามตัวแบบนั้นมีสูงมาก ก็เท่ากับว่าตัวแบบทำหน้าที่ระงับการเกิดพฤติกรรมดังกล่าว แต่ถ้าพฤติกรรมใดที่ผู้สังเกตตัวแบบถูกระงับมาก่อนได้เห็นตัวแบบแสดงพฤติกรรมดังกล่าวแล้วไม่ได้รับผลอย่างที่ผู้สังเกตคาดว่าจะได้รับหรือแสดงแล้วได้ผลทางบวก แนวโน้มที่ผู้สังเกตจะกระทำตามตัวแบบก็มีมากขึ้น ก็เท่ากับว่าพฤติกรรมที่เคยถูกระงับนั้นได้ถูกการยุติการระงับแล้ว

3. ทว่าไม่ค่อยได้แสดงออก ให้แสดงออกเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นผลของตัวแบบในลักษณะเช่นนี้ก็ทำหน้าที่เป็นสัญญาณกระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา อิทธิพลของตัวแบบจะช่วยให้เรียนรู้พฤติกรรมใหม่ๆ หรือทักษะใหม่ๆ เกิดการระงับ (Inhibition) หรือการยุติการระงับ (Disinhibition) การแสดงพฤติกรรมจะช่วยให้พฤติกรรมที่เคยได้เรียนรู้มาหรือเคยแสดงออก ให้แสดงออกมากขึ้น

2.11 ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการใช้เทคนิคตัวแบบ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2536, น.65) ได้เสนอแนะข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการให้ตัวแบบไว้ดังนี้

1. ข้อดีของวิธีการให้ตัวแบบ

- 1) ทำให้ความถี่ของการเกิดพฤติกรรมเป้าหมายหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ค่อยๆ เกิดขึ้น และค่อยๆ มีความถี่สูงขึ้นและจะคงทนถาวรยิ่งขึ้น โดยให้การเสริมแรงเมื่ออินทรีย์แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์
- 2) จะทำให้ผู้เลียนแบบเกิดพฤติกรรมที่ไม่เคยเกิดมาก่อน
- 3) จะช่วยเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของผู้เลียนแบบหรือผู้สังเกต
- 4) ช่วยเอื้ออำนวยให้พฤติกรรมของผู้สังเกตหรือผู้เลียนแบบที่เคยเรียนรู้มาก่อนมีแนวโน้มที่จะแสดงออก

2. ข้อจำกัดวิธีการให้ตัวแบบ

- 1) หากใช้ตัวแบบอย่างเดียวในการสอนพฤติกรรมใหม่ จะเกิดพฤติกรรมใหม่ช้า ควรให้ควบคู่กับการเสริมแรงทางบวก หรือการให้ข้อมูลย้อนกลับ
- 2) การคัดเลือกตัวแบบ ตลอดจนกิจกรรมที่จะเลียนแบบ ผู้คัดเลือกควรตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว

2.12 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อสังคม

อลิซาเบธ (Elizabeth, 2012 อ้างถึงใน อรรณพ วงศ์แก้วโพธิ์ทอง, 2553) นิยามว่า สื่อสังคมออนไลน์ หรือ Social Media หมายถึง สื่อดิจิทัลที่ทำงานอยู่บนพื้นฐานเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต ที่เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติการทางสังคม ที่มีผู้สื่อสารจัดทำขึ้น โดยที่ผู้เขียนจัดทำขึ้นเอง แล้วนำมาแบ่งปันเนื้อหา ข้อมูล ข่าวสาร ประสบการณ์ และพูดคุยให้ผู้อื่นในโลกออนไลน์ กับคนที่อยู่ในสังคมเดียวกันได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ รวมถึงการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

บอย และ เอลลิสัน (Boyd and Ellison, 2008 อ้างถึงใน รัชญา จันทะรัง, 2554) นิยามว่า เว็บไซต์สื่อสังคมหมายถึง บริการรูปแบบหนึ่งของเว็บไซต์ที่จัดให้ผู้ใช้แต่ละคน 1. สร้าง

โปรไฟล์สาธารณะ หรือกึ่งสาธารณะของตนเองขึ้นมาภายใต้ระบบที่เชื่อมกัน 2. เชื่อมต่อกับผู้ใช้งานอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันและ 3. สามารถดูข้อมูลหรือสื่อสารกับผู้อื่นที่มาเชื่อมต่อกับผู้ใช้งานในระบบด้วยได้

ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้บัญญัติคำว่า “ Social Media ” ไว้ว่า “ สื่อสังคม ” หมายถึง สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเป็นสื่อกลางที่ให้ผู้คนทั่วไปมีส่วนร่วมสร้าง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านอินเทอร์เน็ตได้ สื่อเหล่านี้เป็นของบริษัทต่าง ๆ ให้บริการผ่านเว็บไซต์ของตน

สื่อสังคมมีความสามารถทำให้ปัจเจกบุคคลได้พบปะกับบุคคลแปลกหน้าได้ง่าย และยังสามารถให้ผู้ใช้งานเชื่อมต่อกับสื่อสังคมและทำให้เครือข่ายนั้นมองเห็นได้ ในเว็บไซต์สื่อสังคมขนาดใหญ่หลายๆ แห่ง การเชื่อมต่อของผู้ที่เกี่ยวข้องนอกจากการพบปะเพื่อนใหม่แล้ว ยังสามารถสื่อสารกับผู้ที่มีความสัมพันธ์กันในเครือข่ายสังคมอยู่แล้วได้ง่ายมากขึ้นเช่นกัน

เว็บไซต์สื่อสังคมถูกพัฒนาขึ้นหลากหลายรูปแบบ แต่แกนหลักของเว็บไซต์สื่อสังคมประกอบด้วย ข้อมูลส่วนตัวที่สามารถให้ผู้อื่นมองเห็นได้ สามารถเชื่อมต่อเพื่อนที่ใช้งานในเว็บไซต์สื่อสังคมเดียวกัน ข้อมูลส่วนตัวจะเป็นหน้าที่แยกออกมาชัดเจนผู้ใช้งานสามารถกรอกข้อมูลสถานะของตนเองได้ (Sunden,2003,p.3 อ้างถึงใน วิมลพรรณ อาภาเวท,สาวิตรี ชีวะสาธน์,และชาญเดชšovวงง,2554) และเมื่อเชื่อมต่อกับเว็บไซต์สื่อสังคมระบบขอให้ผู้ให้บริการกรอกข้อมูลที่ประกอบด้วยคำถาม เช่น อายุ ที่อยู่ ความสนใจ และสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้บริการและหลายๆ เว็บไซต์สื่อสังคมยังให้ผู้ให้บริการนำรูปส่วนตัวมาแสดงบนเว็บไซต์สื่อสังคมได้ บางเว็บไซต์สื่อสังคมอาจจะให้ผู้ให้บริการเพิ่มเนื้อหาที่เป็นมัลติมีเดีย หรือปรับแต่งหน้าตา หน้าตาที่แสดงข้อมูลส่วนตัวได้ เช่น สื่อเฟสบุ๊ก ได้มีการทำโปรแกรมประยุกต์ (Application) พิเศษมากมายเพื่อให้ผู้ให้บริการเพิ่มเติมในหน้าข้อมูลส่วนตัวได้ เป็นต้น

หลังจากที่เป็นสมาชิกเว็บไซต์สื่อสังคมแล้ว ผู้ให้บริการสามารถระบุหรือแสดงความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่อยู่ในระบบเดียวกัน ส่วนใหญ่นิยมใช้คำ เช่น Friends, Contacts หรือ Fans เว็บไซต์สื่อสังคมส่วนใหญ่มักกำหนดให้มีการยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ฝ่าย แต่ในบางเครือข่ายไม่มีการกำหนดให้มีการยืนยันแต่กำหนดให้เป็นที่ยอมรับให้ติดตาม (Follow) เป็นต้น

นอกจากข้อมูลส่วนตัว (Profile) เพื่อน (Friends) การแสดงความคิดเห็น (Comments) และการส่งข้อความส่วนตัว (Private message) บางเว็บไซต์สื่อสังคมได้เปิดให้มีการแบ่งปันรูปภาพ วิดีโอหรือสร้างบล็อก รวมถึงเทคโนโลยีการส่งข้อความสั้น (Instant message) ในขณะบางเว็บไซต์สนับสนุนการเชื่อมต่อกับโทรศัพท์มือถือได้ด้วย เช่น สื่อเฟสบุ๊ก ไลน์ และไอจี

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า เว็บไซต์สื่อสังคมเป็นซอฟต์แวร์ที่ใช้งานบนอินเทอร์เน็ต เพื่อตอบสนองไลฟ์สไตล์ของคนในยุคนี้ที่ให้ความสำคัญกับการใช้งานอินเทอร์เน็ตมากขึ้นจนเกิดเป็นสังคมออนไลน์ ด้วยความสามารถของสื่อสังคมที่เป็นแหล่งเผยแพร่ข้อมูลส่วนตัว บทความ รูปภาพ ผลงาน พบปะ แสดงความคิดเห็น และเปลี่ยนประสบการณ์ หรือความสนใจร่วมกัน และกิจกรรมอื่นๆ รวมไปถึงเป็นแหล่งข้อมูลที่ผู้ใช้บริการสามารถช่วยกันสร้างเนื้อหาได้ตามความสนใจของแต่ละบุคคล

2.13 ประเภทของสื่อสังคม

ภิเชก ชัยนิรันดร์ (2553) กล่าวถึง ประเภทของสื่อสังคม (Social media) ไว้ดังนี้

1. บล็อก เป็นการลดรูปจากคำว่า Weblog ซึ่งถือเป็นระบบจัดการเนื้อหา (Content Management System: CMS) รูปแบบหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้ใช้สามารถเขียนบทความที่เรียกว่า “โพสต์” แล้วทำการเผยแพร่ได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากในการเรียนรู้ถึงภาษา HTML หรือโปรแกรมทำเว็บไซต์ ทั้งนี้การเรียงของเนื้อหาจะเรียงจากเนื้อหาที่ใหม่สุดก่อน จากนั้นก็ลดหลั่นกันมาตามลำดับของเวลาสำหรับการ (Chronological order) มีบล็อกขึ้นมาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถด้านต่างๆ สามารถเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวด้วยการเขียนได้อย่างเสรี ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเทคนิคอย่างในอดีตอีกต่อไป ทำให้เกิดบล็อกขึ้นมาจำนวนมากและเพิ่มเนื้อหาให้กับโลกออนไลน์ได้เป็นจำนวนมากเช่นกัน นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะของสังคม คือการเปิดให้เพื่อนๆ เข้ามาแสดงความคิดเห็นได้นั่นเอง

2. ทวิตเตอร์ (Twitter) และไมโครบล็อก (Microblog) เป็นรูปแบบหนึ่งของบล็อก ที่จำกัดตัวอักษรของการโพสต์แต่ละครั้งที่ 140 ตัวอักษร ช่วงเริ่มต้นผู้ออกแบบสื่อทวิตเตอร์ ต้องการให้ผู้ใช้งานเขียนเรื่องราวว่าคุณกำลังทำอะไรอยู่ในขณะนี้ (What are you doing?) แต่สื่อทวิตเตอร์ถูกนำไปใช้ในการธุรกิจไม่ว่าจะเป็นการสร้างการบอกต่อ เพิ่มยอดขาย สร้างแบรนด์ หรือเป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (CRM) ทั้งนี้เรายังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ได้อีกด้วย ซึ่งทวิตเตอร์นั้นเป็นที่นิยมอย่างรวดเร็ว จนทำให้เว็บไซต์ประเภทสื่อเครือข่ายสังคมต่างๆ เพิ่มความสามารถที่ให้ผู้ใช้งานสามารถบอกได้ว่า ตอนนี้กำลังทำอะไรอยู่ซึ่งก็คือการนำไมโครบล็อก เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบนั่นเอง

3. สื่อเครือข่ายสังคม (Social network) เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงผู้ใช้บริการกับเพื่อนจนกลายเป็นสังคม ทั้งนี้ผู้ใช้บริการจะเริ่มต้นสร้างตัวตนในส่วนของ “Profile” ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลส่วนตัว (Info) รูป (Photo) การจดบันทึก (Note) หรือการใส่วิดีโอ (Video) และอื่นๆ นอกจากนี้สื่อเครือข่ายสังคม ยังมีเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มจำนวนเพื่อนให้มากขึ้น คือ ส่วนของ Invite Friend และ Find Friend รวมถึงการเพิ่มเพื่อนจากเพื่อนของเพื่อนได้อีกด้วย

4. การแบ่งปันสื่อ (Media sharing) เป็นเว็บไซต์ที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการสามารถอัปโหลดรูปหรือวิดีโอเพื่อแบ่งปันให้กับครอบครัว เพื่อน หรือ เผยแพร่ต่อสาธารณชน ซึ่งนักการตลาด ณ ปัจจุบัน ไม่จำเป็นต้องทุ่มทุนในการสร้างโฆษณาที่มีต้นทุนสูง อาจจะใช้กล้องดิจิทัลราคาถูกถ่ายทอดความคิดในรูปแบบวิดีโอ นำขึ้นเว็บไซต์ประเภทการแบ่งปันสื่อ เช่น Youtube หากเป็นที่ชื่นชอบจะสามารถทำให้เกิดการบอกต่อได้อย่างแพร่หลาย หรือถ้าขายสินค้าที่เน้นดีไซน์สวยงามอาจถ่ายรูปแล้วนำขึ้นไปสู่เว็บไซต์ เช่น Flickr เพื่อให้ลูกค้าเข้าชมได้ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการนำชมโรงงานหรือบรรยากาศในการทำงานได้ เป็นต้น

5. สังคมข่าว และบริการบนเว็บไซต์สำหรับผู้ใช้อินเทอร์เน็ต (Social news and Bookmarking) เป็นเว็บไซต์ที่เชื่อมโยงไปยังบทความหรือเนื้อหาในอินเทอร์เน็ต โดยผู้ให้บริการเป็นผู้ส่งและเปิดโอกาสให้มีการให้คะแนนและทำการโหวตได้ เป็นการให้ผู้ให้บริการช่วยกันกรองว่าบทความเนื้อหาใดน่าสนใจที่สุด ในส่วนของ Social Bookmarking นั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการสามารถทำการ Bookmark เนื้อหาหรือเว็บไซต์ที่ชื่นชอบ และเนื้อหาในส่วนที่เราทำ Bookmark ไว้ สามารถแบ่งปันให้ผู้ให้บริการอื่นได้ด้วย นักการตลาดมักใช้เป็นเครื่องมือในการบอกต่อและสร้างจำนวนคนเข้ามายังที่เว็บไซต์หรือแคมเปญการตลาดที่ต้องการ

6. การสนทนาผ่านเครือข่าย (Online Forum) ถือเป็นรูปแบบสื่อสังคมที่เก่าแก่ที่สุดเป็นสถานที่ให้ผู้บริการเข้ามาพูดคุยในหัวข้อที่สนใจ เช่น เพลง หนังสือ การเมือง กีฬา สุขภาพ หนังสือ การลงทุน และอื่นๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการแนะนำสินค้าหรือบริการต่างๆ นักการตลาดควรสนใจเนื้อหาที่พูดคุยในฟอรัมเหล่านี้ เพราะบางครั้งอาจจะเป็นคำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวสินค้าและบริการของเขา ซึ่งสามารถเข้าไปทำความเข้าใจ แก้ไขปัญหา ตลอดจนใช้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าได้ และเว็บไซต์ประเภทฟอรัมอาจเปิดให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยเฉพาะหรืออาจจะเป็นส่วนหนึ่งในเว็บไซต์เนื้อหาต่างๆ

2.14 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อเฟสบุ๊ค

สื่อเฟสบุ๊คมีผู้เข้าร่วมใช้บริการทั่วโลกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 มีผู้เข้าเว็บไซต์ 693,000,000 คน จากคอมพิวเตอร์ส่วนตัวและคอมพิวเตอร์สำนักงาน เพิ่มขึ้นร้อยละ 43 จากปีก่อน ในระดับภูมิภาคยุโรปมีปริมาณของผู้ใช้บริการมากที่สุด เข้าใช้บริการมากถึง 234,000,000 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 38 ในทวีปอเมริกาเหนือมีผู้ให้บริการ 163,900,000 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 26 ขณะที่ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก จำนวนผู้ให้บริการมีอัตราเพิ่มขึ้นเช่นกันคือร้อยละ 62 ผู้ใช้บริการทั้งหมด 121,700,000 คน ในละตินอเมริกาผู้ให้บริการสื่อเฟสบุ๊ค 82,500,000 คน ในเดือนมีนาคมถึงร้อยละ 55 (Datamine, 2011 อ้างถึงใน วันดี รัตนกายแก้ว, 2554)

วันดี รัตนกายแก้ว (2554) ได้แบ่งประเภทของสื่อเฟสบุ๊คมี 3 ประเภทได้แก่ บัญชี (Account) หากต้องการร่วมเป็นสังคมเครือข่ายกับเฟสบุ๊คผู้เล่นต้องสมัครเพื่อมีบัญชีเฟสบุ๊คก่อน บัญชีมี 2 ประเภท คือ บัญชีส่วนบุคคล (Personal หรือ Profile account) และบัญชีธุรกิจ (Business account)

1. กลุ่ม (Group) กลุ่มในเฟสบุ๊คเป็นที่สำหรับกลุ่มคนที่มีความชอบ หรือ ความสนใจในสิ่งเดียวกัน มาแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ส่วนใหญ่จะมี จำนวนสมาชิกไม่มากนัก ก่อนข้างอยู่ในวงจำกัด เช่น กลุ่มโรงเรียน มหาวิทยาลัย ผู้ที่ต้องการเป็น สมาชิกของกลุ่มจะต้องถูกเชิญจากผู้ที่สร้างกลุ่มหรือผู้ที่ดูแลกลุ่ม และต้องได้รับ “การยอมรับเข้า กลุ่ม” ก่อน จึงจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือได้รับข่าวสารของกลุ่มนั้นๆ ได้

2. หน้า (Page) แบ่งเป็น “หน้า” นั้น เดิมเรียกว่า “แฟนเพจ” (Fans Page) เป็น พื้นที่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ธุรกิจ สินค้า บุคคลหรือองค์กรได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย คล้ายกับ การสร้างเพจแฟนคลับ มี 2 ประเภท คือ หน้าธุรกิจ (Business page) และหน้าส่วนบุคคล (Page หรือ Personal Page)

2.15 งานวิจัยเกี่ยวกับการใช้เทคนิคตัวแบบสื่อสังคม

ปาริญา ราพา (2544) ศึกษาเรื่อง การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวทฤษฎีเผชิญ ความจริงและใช้ตัวแบบสัญลักษณ์เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนน ความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลองและมีคะแนนความชอบผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ที่ได้รับคำปรึกษาแบบกลุ่มตามแนวทฤษฎีเผชิญความจริงและใช้ตัวแบบ สัญลักษณ์มีคะแนนความรับผิดชอบต่อตนเองมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

บุญทัน ภูบาล (2549) ศึกษาเรื่อง การใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบเพื่อ พัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านศรีแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ประจำปีการศึกษา 2548 จำนวน 34 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม โดยใช้ ระยะเวลาในทดลองจำนวน 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 ชั่วโมง 30 นาที ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการใช้ชีวิตทัศนละครหุ่นเชิดเป็นตัวแบบ มีการเปลี่ยนแปลง ของคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมก่อนการใช้ชีวิตทัศน ระหว่างการใช้ชีวิตทัศน และหลังการใช้

วิดิทัศน์ละครหุ่นเชิดเป็นตัวแทนในแต่ละช่วงสัปดาห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนจิตสาธารณะเฉลี่ยโดยรวมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดช่วงระยะเวลา 4 สัปดาห์

วรรณพร จันทรินทร์ (2550) ทำการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนระหว่างบทเรียน e-Learning กับการเข้าฟังบรรยาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนระหว่างบทเรียน e-Learning กับการเข้าฟังการบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองเรียนโดยใช้บทเรียน e-Learning มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 24.03 และกลุ่มควบคุมที่เรียนโดยการเข้าฟังบรรยายมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 23.27

สุชนา สังข์จรูญ (2550) ได้ศึกษาผลของการเรียนบนเว็บโดยใช้บล็อกที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนบนเว็บโดยใช้บล็อกในการบันทึกผลการเรียนรู้ มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษหลังเรียนสูงกว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรอนงค์ มานะเสถียร (2555) ศึกษาเรื่อง ผลการใช้โปรแกรมเทคนิคแม่แบบเพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านราชสีมา กลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชนในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านราชสีมา จำนวน 24 คน โดยสุ่มเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 12 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมการใช้เทคนิคแม่แบบทั้งหมด 12 ครั้ง กลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าโปรแกรมการใช้เทคนิคแม่แบบ ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง เยาวชนชายที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการใช้เทคนิคแม่แบบเพื่อพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่าก่อนทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เอกภพ คณะฤทธิ์ (2556) ศึกษาเรื่อง การเรียนการสอนพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผนร่วมกับสื่อสังคม (Social Media) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียน โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย สังกัดสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 ในวิชาองค์ประกอบศิลป์ จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 30 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง ระยะเวลาในการทดลอง 5 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดการเรียนตามแนวพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผนร่วมกับสื่อสังคม (Social Media) ในรายวิชาองค์ประกอบศิลป์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผนร่วมกับสื่อสังคม (Social Media) มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนพหุศิลป์ศึกษาเชิงแบบแผนร่วมกับสื่อสังคม (Social Media) มีความสร้างสรรค์ด้านความริเริ่ม ความคิดละเอียดลออ และความคิด

สร้างสรรค์โดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความคิดคล่องแคล่วมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

3.1 ความหมายของกิจกรรมแนะแนว

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2544, น.136) กล่าวถึงกิจกรรมแนะแนวว่า เป็นการกำหนดรูปแบบการเรียนรู้ให้แก่ผู้รับบริการด้วยการใช้เทคนิควิธีต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัยและหลักสูตรแนะแนวที่วางไว้สำหรับแต่ละวัย

สมร ทองดี และปารัณิ รามสูต (2545, น.11) ให้ความหมายของกิจกรรมแนะแนวว่าเป็นมวลประสบการณ์ทุกรูปแบบที่จัดให้หรือสนับสนุนให้ผู้รับบริการแนะแนวแต่ละคน แต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติหรือมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้รับบริการบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหา ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, น.1) กล่าวว่า กิจกรรมแนะแนว หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเองเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในทางพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

กรมวิชาการ (2545, น.6) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมแนะแนวว่า เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคลค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตนเองเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี

ประดิษฐ์ อุปรมย์ (2545, น.5) กล่าวว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกระบวนการในการจัดบริการด้านต่างๆ ให้แก่นักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนป้องกันปัญหา แก้ไขปัญหา และพัฒนาตนให้บรรลุศักยภาพสูงสุด

วรรณรา พงษ์สิน (2550, น.23) ได้สรุปถึง ความหมายของกิจกรรมแนะแนวไว้ว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ผู้ให้บริการจัดประสบการณ์โดยมุ่งแก้ไขปรับปรุงพัฒนาและส่งเสริมให้ผู้รับบริการทั้งรายบุคคล รายกลุ่ม ทุกเพศและทุกวัยทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคมเพื่อให้ผู้รับบริการรู้และเข้าใจตนเองในการจัดการกับปัญหาได้อย่างถูกต้องและถูกวิธี

ปวิณา นิยมธรรม (2552, น.27) ได้สรุปความหมายของกิจกรรมแนะแนวว่า หมายถึง เครื่องมือทางการแนะแนวที่ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวหลายๆ กิจกรรมที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบสำหรับผู้รับบริการแต่ละคนแต่ละกลุ่มได้ปฏิบัติหรือได้มีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้รับบริการได้บรรลุเป้าหมายที่ตนจะพัฒนาหรือสร้างเสริมตนเองตลอดจนป้องกันหรือแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม

พรทรัพย์ ชื่นในเมือง (2554, น.31) ได้กล่าวสรุปถึง กิจกรรมแนะแนวว่ากิจกรรมแนะแนวเป็นมวลประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อเสริมทักษะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนให้นักเรียนนำไปปฏิบัติเพื่อให้ได้รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจสภาพแวดล้อมสามารถพัฒนาและปรับตัวเข้ากับสังคมอยู่ในสังคมปัจจุบันได้

สรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ผู้ให้บริการจัดประสบการณ์โดยมุ่งแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาและส่งเสริมให้ผู้รับบริการ ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เพื่อให้ผู้บริการ รู้และเข้าใจตนเองในการจัดการกับปัญหาได้อย่างถูกต้อง

3.2 ความสำคัญของกิจกรรมแนะแนว

สมร ทองดี และปราณี รามสูต (2545, น.8-10) กล่าวว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนา สร้างเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับทุกกลุ่มคนทั้งวัยเด็กวัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ ในขอบข่ายด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม โดยมีรูปแบบ และเทคนิคที่หลากหลาย อาจเป็นกิจกรรมแนะแนวโดยตรงหรือผสมผสานในการเรียนการสอน การฝึกอบรม ประชุมสัมมนา ทั้งรายบุคคลและกลุ่ม การดำเนินกิจกรรมแนะแนวหากกระทำได้เหมาะสมส่งผลดีต่อผู้รับบริการในการแก้ปัญหา เช่น การทะเลาะวิวาท พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ ปัญหาสุขภาพจิต การขาดความมีระเบียบวินัย ขาดคุณธรรมจริยธรรม และความรับผิดชอบ ซึ่งหากบุคคลเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยใช้กระบวนการทางการแนะแนวก็น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่แก้ปัญหาได้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้เกี่ยวข้อง ชุมชน สังคม และนอกจากช่วยให้ผู้รับบริการได้พัฒนาตนเองแล้ว ยังสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่สังคมได้ ช่วยให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สังคมปัจจุบันปรารถนาให้เกิดขึ้น ดังนั้นกิจกรรมแนะแนวจึงมีความสำคัญทั้งต่อผู้ให้และผู้รับบริการ

3.3 วัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนว

กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ มีผู้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนวไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, น.24) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบความถนัดความสามารถความสนใจของตนเอง รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักแสวงหาความรู้จากข้อมูลข่าวสาร แหล่งความรู้ ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนแนวทางการศึกษาอาชีพได้เหมาะสมสอดคล้องกับศักยภาพของตนเอง
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาบุคลิกภาพและปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ให้ผู้เรียนมีความรู้มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ในงานอาชีพและมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตเสริมสร้างวินัยคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้เรียน
5. เพื่อให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

พิมลรัตน์ ขุนแก้ว (2548, น.29) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนว คือ เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพ ความสามารถของตนเอง รู้จักการแสวงหาความรู้ ข้อมูล พัฒนาบุคลิกภาพ ปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีอาชีพสุจริต มีคุณธรรมจริยธรรมและจิตสำนึกต่อการรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

พิทยาภรณ์ พิทยาธรกุล (2546, น.37) ได้สรุปวัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนวไว้ว่า เป็นวัตถุประสงค์สำคัญหรือผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มุ่งให้เกิดแก่ผู้รับบริการ คือ การเสริมสร้างให้ผู้รับบริการดำเนินชีวิตส่วนตัวโดยราบรื่น เป็นทั้งคนดีคนเก่ง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยสันติสุข

จากวัตถุประสงค์ของกิจกรรมแนะแนวที่กล่าวมา สรุปได้ว่า กิจกรรมแนะแนวมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพของตนเอง พบความถนัด ความสามารถ และได้แสวงหาข้อมูลต่างๆ ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.4 ขอบข่ายของกิจกรรมแนะแนว

สมร ทองดี และปราณี รามสูต (2545, น.33-47) ได้กล่าวถึง ขอบข่ายของกิจกรรมแนะแนวว่า อาจมองได้หลายลักษณะ เช่น อาจมองในลักษณะกิจกรรมแนะแนวในชั้นเรียนและ กิจกรรมแนะแนวนอกชั้นเรียน หรืออาจมองในลักษณะกิจกรรมอื่นๆ เหมือนการสอนแต่ละชั่วโมง และกิจกรรมในรูปแบบของโครงการที่ใช้เวลาต่อเนื่องยาวนานขึ้น แต่ในความหมายที่ใช้กันทั่วไป สำหรับวงการแนะแนวในประเทศไทย หมายถึง ขอบข่ายของกิจกรรมแนะแนวด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านส่วนตัวและสังคม ดังนั้นเมื่อมาถึงยุคปัจจุบันจะแบ่งได้ไม่ชัดเจนดังได้กล่าวไว้แล้ว ในเรื่องของกำหนัดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่จะต้องบูรณาการองค์ความรู้ทุกด้านเข้าด้วยกัน เพื่อความเป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ดังนั้น กิจกรรมแนะแนวแต่ละด้านจะต้องผสมผสานด้านอื่นเข้าไว้ด้วย แต่การแบ่งขอบข่ายกิจกรรมแนะแนวของประเทศไทยเรายังยึดตามจุดเน้นมากที่สุด ของกิจกรรมด้านการศึกษาหรือเน้นด้านอาชีพหรือเน้นด้านส่วนตัวและสังคมเป็นหลัก นอกจาก ขอบข่ายของกิจกรรมแนะแนวที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งสามด้าน การจัดกิจกรรมแนะแนว จำเป็นต้องให้สอดคล้องกับผู้รับบริการทั้ง 3 วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ เพราะบุคคลในแต่ละวัยจะมีธรรมชาติและปัญหาที่แตกต่างกัน ซึ่งในการจัดกิจกรรมแนะแนวนั้นมีรูปแบบ คือ กิจกรรมแนะแนวรายบุคคลและกิจกรรมแนะแนวกลุ่ม โดยคำนึงถึงผู้รับบริการเป็นสำคัญทั้งด้าน ความพร้อม ความเต็มใจ และความจำเป็นของการพัฒนาว่างม่งทักษะสังคมมากขึ้นเพียงใด นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นที่ต้องพิจารณาไปด้วย เช่น งบประมาณ เวลา แรงงาน

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น.22) ได้กำหนดองค์ประกอบของการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษา ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในด้านการเรียนอย่างเต็มศักยภาพ รู้จักแสวงหา ข้อมูลประกอบการวางแผนการเรียนหรือการศึกษาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีวิธีการเรียนรู้และสามารถวางแผนการเรียนหรือศึกษาต่อไปได้อย่างเหมาะสม
2. ด้านอาชีพ ให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเองในทุกด้าน มีความรู้ความเข้าใจโลกของงานอาชีพอย่างหลากหลาย มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มีการเตรียมตัวต่ออาชีพ สามารถวางแผนเพื่อประกอบอาชีพตามที่ตนเองมีความถนัดและความสนใจ
3. ด้านส่วนตัวและสังคม ให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง รักและเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รักยั้งแวดล้อม มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีเจตคติที่ดีต่อการมีชีวิตที่ดี มีคุณภาพ มีทักษะชีวิตและสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมแนะแนวให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ต้องครอบคลุมงานแนะแนวทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษาซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองในด้านการเรียน เป็นผู้ใฝ่เรียน มีนิสัยในการค้นคว้าหาความรู้ มีทักษะและมีกระบวนการในการเรียนอย่างมีระบบเพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนและการตัดสินใจเลือกแนวทางการศึกษาต่อในอนาคต ด้านอาชีพ คือ มีการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักเรียนได้รู้จักอาชีพหลากหลาย รู้จักความถนัดของตนเองที่มีต่ออาชีพต่างๆ และด้านส่วนตัวและสังคม เป็นการจัดกิจกรรมแนะแนวที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นและสังคม ตระหนักถึงความเป็นปัจจุบัน เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับผู้รับบริการทั้งเด็ก วัยรุ่นและผู้ใหญ่ เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในอาชีพ และทักษะการดำเนินชีวิต มีเจตคติที่ดีและสามารถปรับตัวดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3.5 แนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนว

สมร ทองดีและปราณี รามสูต (2545, น.29-41) ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนากิจกรรมแนะแนวสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะของสิ่งที่ต้องการพัฒนาในการพัฒนากิจกรรมแนะแนวควรครอบคลุมขอบข่ายการแนะแนวทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม โดยคำนึงถึงปัจจัยในด้านต่างๆ เช่น ความจำเป็นและความต้องการของผู้รับบริการ สภาพสังคมและปัญหากระแสโลกาภิวัตน์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติการศึกษา แผนพัฒนางานแนะแนว ฯลฯ เพื่อกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ในการพัฒนากิจกรรมแนะแนวโดยสอดคล้องกับปรัชญาการแนะแนวที่มุ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างตนเอง สามารถแก้ปัญหา ป้องกันปัญหาได้

2. ลักษณะของผู้รับบริการ การพัฒนากิจกรรมแนะแนวจะองค์จัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการแต่ละวัย ที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย 3 วัยได้แก่

- 2.1 วัยเด็ก เป็นวัยที่ชอบสนุกสนาน สนุกสนาน สนใจการเล่น รับรู้เชิงรูปธรรมมากกว่านามธรรม ควรเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ปนเล่น ส่งเสริมการแสดงออก ใช้สื่อหรือกิจกรรมสอดแทรกการพัฒนาการทางสังคมและเน้นกิจกรรมกลุ่ม

- 2.2 วัยรุ่น เป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น ต้องการการยอมรับ ความอิสระ แสวงหาเอกลักษณ์และบทบาท สนใจการมีอุดมการณ์แห่งชีวิต มีพลังมากทั้งด้านร่างกาย ความคิด และปัญญา ควรเน้นกิจกรรมแบบกลุ่ม และให้ลงมือปฏิบัติมากที่สุด การฝึกทักษะสังคมด้านการยอมรับ ส่งเสริมกิจกรรมประเภทที่ช่วยให้ได้แสดงออก ให้มีการคิดวิเคราะห์กรณีศึกษา ใช้สื่อเกม เพลงและกระบวนการกลุ่มที่สอดคล้องกับยุคสมัย

2.3 วิทยาลัยใหญ่ เป็นวิทยาลัยที่มีประสบการณ์ชีวิตหลายด้าน มีสถานะทางสังคม มีอาชีพ มีคุณภาพทางอารมณ์ แต่อาจมีปัญหาบางประการที่เกี่ยวกับการปรับตัวทางอาชีพและสังคม ควรเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้รับบริการ และผู้เน้นการคิดวิเคราะห์ หาเหตุผลและเสนอแนวคิด ควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ให้ผู้รับบริการเล่นสนุกสนานหรือออกทำทางมากเกินไป

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2551, น.22) ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ดังนี้ คือ

1. ศึกษา วิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติของผู้เรียน
2. วิเคราะห์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ วัฒนธรรมของสถานศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
3. กำหนดสัดส่วนของกิจกรรมแนะแนวให้ครอบคลุมด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม โดยยึดสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ตลอดจนธรรมชาติของผู้เรียนและเป้าหมายของสถานศึกษา โดยครู ผู้ปกครอง และผู้เรียนมีส่วนร่วม
4. กำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมแนะแนวของสถานศึกษา เป็นระดับการศึกษาและชั้นปี
5. ออกแบบการจัดกิจกรรมแนะแนว ประกอบด้วยวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม เวลาจัดกิจกรรม หลักฐานการทำกิจกรรมและการประเมินผล
6. จัดทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวรายชั่วโมง ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม จุดประสงค์ เวลา เนื้อหาสาระ วิธีดำเนินกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์และการประเมินผล
7. จัดกิจกรรมแนะแนวตามแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวและประเมินผลการจัดกิจกรรม
8. ประเมินเพื่อตัดสินผลและสรุปรายงาน

แนวการจัดกิจกรรมแนะแนวที่กำหนดไว้ก็เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ตัวผู้เรียน ซึ่งจะได้รับคำแนะนำอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีใจรักที่จะเข้าร่วมกิจกรรมแนะแนว ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับการใช้ในชีวิตประจำวัน ลักษณะของกิจกรรมเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบตนเอง โดยใช้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย เน้นคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่นับเนื้อหาวิชาการและเป็นกิจกรรมที่สามารถวัดและประเมินผลได้จริง

3.6 ขั้นตอนการจัดกิจกรรมแนะแนว

การกำหนดขั้นตอนในการดำเนินกิจกรรมแนะแนว มีการกำหนดขั้นตอนหลากหลายรูปแบบ ดังที่ สมรทองดี และปราณี รามสูต (2545, น.48) กล่าวว่า ขั้นตอนของกิจกรรมแนะแนวที่จัดในชั้นเรียนควรประกอบด้วย ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม ขั้นดำเนินกิจกรรม ขั้นสรุป และขั้นประเมินผลกิจกรรม เพื่อบ่มเพาะให้ผู้รับบริการนำผลการเรียนรู้จากกิจกรรมไปใช้ประโยชน์ โดยใช้แนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (participatory learning) ที่เน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (experiential Learning) และการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม (group process learning) ซึ่งนักการศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะเสริมสร้างผู้รับบริการทั้งกระบวนการคิดและการปฏิบัติ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรม ซึ่งผู้ให้ต้องกระตุ้นให้ผู้รับบริการได้เป็น “ผู้ร่วมทำกิจกรรม” (participant) ไม่ใช่ “ผู้สังเกตการณ์” (spectator) และต้องจัดกิจกรรมให้ผู้รับบริการมีอารมณ์ร่วมสนุกสนาน มีชีวิตชีวา อาจใช้เกม เพลง นิทาน ข่าว กรณีศึกษา และอื่นๆ เป็นสิ่งนำทาง ในการจัดกิจกรรมมีแนวทางการดำเนินการ 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Experiencing) ผู้รับบริการอาจเล่นเกมบทบาทสมมติ ทำงาน ทำกิจกรรม สถานการณ์จำลอง ฟัง/อ่านกรณีศึกษา ค้นคว้า เล่าอดีต เล่าเรื่องแบ่งปัน ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญหรือผลลัพธ์การเรียนรู้หรือจุดมุ่งหมายของกิจกรรม

ขั้นที่ 2 สะท้อนกลับการเรียนรู้ (Reflecting) ผู้รับบริการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก วิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขั้นที่ 1 เพื่อหาคำตอบว่า เกิดอะไรขึ้นจากขั้นที่ 1 นั้นหรือเขาตีความว่าสิ่งนั้นอย่างไร

ขั้นที่ 3 สรุปสาระสู่ชีวิต (Generalizing) ผู้รับบริการสร้างองค์ความรู้หรือสรุปสาระการเรียนรู้จากการอภิปรายสะท้อนกลับ การรับรู้การศึกษาจากทฤษฎีและแนวคิดเพิ่มเติมต่อไปอีก เพื่อความสมบูรณ์ของสาระการเรียนรู้ที่สำคัญกับชีวิต

ขั้นที่ 4 คิดแนะนำไปปฏิบัติ (Applying) ผู้รับบริการทดลองประยุกต์ใช้สาระการเรียนรู้สู่ชีวิต โดยอาจทดลองแก้ปัญหาสถานการณ์จำลอง สร้างคำขวัญ วางแผนพัฒนาตน จูงใจตนเองในการปฏิบัติตามแผน

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมจากขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 4 อาจมีความต่อเนื่องคาบเกี่ยวกัน จนแยกไม่ออก หรือบางครั้งมีการสลับขั้นตอน เช่น อาจจัดกิจกรรมนำเสนอสาระการเรียนรู้หรือองค์ความรู้ก่อน จากนั้นเป็นขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ แล้วเป็นกิจกรรมสะท้อนกลับการเรียนรู้ สุดท้ายเป็นกิจกรรมให้ทดลองประสบการณ์และประยุกต์ใช้ ซึ่งขั้นตอนนี้จะอยู่เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกิจกรรมเสมอ เมื่อถึงขั้นคิดและนำไปปฏิบัติก็อาจปรับเข้าสู่การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็น

วงจรต่อไปใหม่ เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้มั่นคงขึ้น นำไปสู่การปฏิบัติได้ดีขึ้นและเรียนรู้สิ่งใหม่ ที่ต่อเนื่องต่อไปอีก

นอกจากนี้ สมร ทองดี และปราณี รามสูต (2545, น.51) ยังได้เสนอแนะการ กำหนดขั้นตอนของกิจกรรมแนะแนวว่า ขึ้นอยู่กับผู้แนะแนวในการใช้วิธีการตามประสบการณ์ และดุลยพินิจที่เห็นว่าเหมาะสม คือผู้แนะแนวสามารถออกแบบและกำหนดขั้นตอนของกิจกรรม ขึ้นเองแล้วทดลองใช้ประเมินกิจกรรม หากผลการประเมินพบว่าได้ผลบ้างในระดับหนึ่งก็ปรับปรุง พัฒนาต่อไป และเมื่อพบว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจก็จัดทำคู่มือกิจกรรมและเผยแพร่เพื่อร่วมใช้กัน ต่อไป

3.7 ประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนว

ลักขณา ศรีวัฒน์ (2543, น.20) กล่าวถึง ประโยชน์และความสำคัญของการแนะ แนวว่า ปัจจุบันบริการแนะแนวมีความสำคัญและความจำเป็นมากยิ่งขึ้นเพราะปัญหาต่างๆ ของ นักเรียนในโรงเรียนมีมากขึ้น ทั้งปัญหาการศึกษา ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาส่วนตัว หาก โรงเรียนจัดให้มีบริการแนะแนวขึ้น ปัญหาดังกล่าวจะลดน้อยลง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักเรียน

วาริ คชศิลา (2546, น.18) กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมแนะแนวว่าผู้เรียน สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ ในเชิงพหุปัญญาและการสร้างสัมพันธภาพ

อัมพร แสงวิเชียร (2546, น.27) กล่าวถึง ประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนวว่า ผู้รับบริการนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ซึ่งในปัจจุบันนิยมเรียกว่า “นำองค์ความรู้สู่วิถีชีวิต”

เยาวรักษ์ ปวงคำคง (2549, น.40) กล่าวถึง ประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนวว่า จะ นำไปสู่การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน คือ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น พัฒนาบุคลิกภาพและปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึก รับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว และประเทศชาติ

รุ่งทิวา โพธิ์ใต้ (2552, น.12-13) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมแนะแนวไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้นักเรียนได้รับรู้ข้อมูลที่มีคุณค่าจากครูแนะแนว
2. ช่วยให้นักเรียนมีสัมพันธภาพที่ดีกับครู
3. ช่วยให้นักเรียนได้ปรับปรุงพฤติกรรมของตนเอง
4. ช่วยให้นักเรียนมีเจตคติที่ดี
5. ช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจต่อตนเองที่แท้จริง

6. ช่วยให้ครูแนะแนวได้มีโอกาสนพปะกับนักเรียนเป็นกลุ่มอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง

7. ช่วยให้ครูแนะแนวมีโอกาสนให้ข้อมูล

8. ช่วยให้ครูแนะแนวได้มีโอกาสนใช้เทคนิคต่างๆ

9. ช่วยให้ครูแนะแนวได้ทราบถึงความต้องการ ความสนใจ ความสามารถและความถนัดของนักเรียนแต่ละบุคคล

10. ช่วยให้ครูแนะแนวได้ทราบถึงปัญหาและสภาพต่างๆ

11. ช่วยให้การจัดบริการแนะแนวทุกบริการประสบความสำเร็จตามจุดประสงค์

12. ช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ดำเนินไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

13. ช่วยลดปัญหาความประพฤตินักเรียน

14. ช่วยการจัดแผนการเรียนและการจัดกิจกรรมของโรงเรียน

15. ช่วยให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูแนะแนวและผู้ปกครอง

16. ช่วยให้ชุมชนได้รับความสนใจจากนักเรียน

17. ช่วยให้ประเทศชาติมีพลเมืองที่ดีมีความสุข

3.8 ความหมายของชุดกิจกรรมแนะแนว

สมร ทองดี และปารณี งามสูตร (2545, น.48) ได้กล่าวถึง ชุดกิจกรรมแนะแนวไว้ว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้รับบริการนำผลการเรียนรู้จากกิจกรรมไปใช้ประโยชน์ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้รับบริการ โดยการกระตุ้นให้ผู้รับบริการเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรมตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Experiencing) ผู้รับบริการอาจเล่นเกมบทบาทสมมุติ ทำงาน ทำกิจกรรม สถานการณ์จำลอง ฟัง/อ่านกรณีศึกษา ค้นคว้า เล่าอดีต เล่าเรื่องแบ่งปันประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญหรือผลลัพธ์การเรียนรู้หรือจุดมุ่งหมายของกิจกรรม

ขั้นที่ 2 สะท้อนกลับการรับรู้ (Reflecting) ผู้รับบริการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก วิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขั้นที่ 1 เพื่อหาคำตอบว่าเกิดอะไรขึ้นจากขั้นที่ 1 นั้นหรือเขาตีความว่าสิ่งนั้นอย่างไร

ขั้นที่ 3 สรุปสาระสู่ชีวิต (Generalizing) ผู้รับบริการสร้างองค์ความรู้หรือสรุปสาระการเรียนรู้จากการอภิปรายสะท้อนกลับ การรับรู้การศึกษาจากทฤษฎีและแนวคิดเพิ่มเติมต่อไปอีก เพื่อความสมบูรณ์ของสาระการเรียนรู้ที่สำคัญกับชีวิต

ขั้นที่ 4 คิดแนะนำไปปฏิบัติ (Applying) ผู้รับบริการทดลองประยุกต์ใช้สาระการเรียนรู้สู่ชีวิต โดยอาจทดลองแก้ปัญหาสถานการณ์จำลอง สร้างคำขวัญ วางแผนพัฒนาตนเองในการปฏิบัติตามแผน

ศิริลักษณ์ ละเอียดอ่อน (2552, น.8 อ้างถึงใน เป็นไท เทวินทร์, 2556, น.52) ชุคกิจกรรมหมายถึง เครื่องมือที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ ให้มีความสอดคล้องกับเนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์ และกิจกรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเพิ่มพฤติกรรมการเรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งจะทำในลักษณะของสื่อประสม ประกอบด้วย คู่มือครู และชุดกิจกรรมโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เช่น เกม การอภิปราย กรณีศึกษาตัวอย่าง การแสดงบทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง ตลอดจนการใช้สื่ออุปกรณ์ที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหาหรือกิจกรรม

จวิพันธ์ พูลศรี (2546) ได้ให้ความหมายว่า ชุดกิจกรรมแนะแนว คือเครื่องมือทางการแนะแนวที่ประกอบด้วยกิจกรรมแนะแนวหลายๆ กิจกรรมที่นำมาประกอบด้วย คู่มือผู้ให้บริการซึ่งคำชี้แจงการเตรียมการของผู้ให้บริการ แผนการจัดกิจกรรมต่างๆ คู่มือผู้รับบริการซึ่งมีใบงานใบความรู้และแบบทดสอบก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม และสื่ออุปกรณ์ประกอบ

สรุปได้ว่า ชุดกิจกรรมแนะแนว หมายถึง วิธีการทำให้นักเรียนพัฒนาการรับรู้ความสามารถในการเรียน ซึ่งมีเทคนิคที่ใช้กับกลุ่มทดลอง คือ กรณีตัวอย่าง บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลอง กลุ่มสัมพันธ์ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรม 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์
2. ขั้นสะท้อนกลับการรับรู้
3. ขั้นสรุปสาระสู่ชีวิต
4. ขั้นคิดและนำไปปฏิบัติ
5. ขั้นติดตามประเมินผล

3.9 ความสำคัญของชุดกิจกรรมแนะแนว

สมร ทองดี และปราณี รามสูต, 2545 อ้างถึงใน ชลธิชา จันมณี, 2554, น.92) กล่าวว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนา สร้างเสริม ป้องกันและแก้ไขปัญหาให้กับทุกกลุ่ม ทั้งเด็ก วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ ใบขอบข่ายด้านการศึกษา อาชีพ ส่วนตัวและสังคม โดยมีรูปแบบและเทคนิคหลากหลาย อาจเป็นกิจกรรมแนะแนวโดยตรงหรือผสมผสานในการเรียนการสอน การฝึกอบรม ประชุมสัมมนา ทั้งรายบุคคลและกลุ่ม ดังที่ กล่าวว่า การดำเนินกิจกรรมแนะแนวหากกระทำได้เหมาะสมจะมีผลดีต่อผู้รับบริการในการแก้ปัญหา เช่น การทะเลาะวิวาท พฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ การขาดระเบียบวินัย ขาดคุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบ ซึ่งหากบุคคลเหล่านี้ได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยใช้กระบวนการทางการแนะแนวก็น่าจะเป็นทางเลือก

หนึ่งที่แก้ปัญหาได้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อผู้เกี่ยวข้อง ชุมชน สังคม และนอกจากช่วยให้ผู้รับบริการได้พัฒนาตนเองแล้วยังสามารถสร้างคุณประโยชน์แก่สังคม ได้ช่วยให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สังคมปัจจุบันปรารถนาให้เกิดขึ้น ดังนั้นกิจกรรมแนะแนวจึงมีความสำคัญทั้งต่อผู้ให้และผู้รับบริการ

3.10 องค์ประกอบของชุดกิจกรรมแนะแนว

วลัยลักษณ์ ภักดีผล (2533 อ้างถึงในปราณี บุญเดช, 2546, น.20-21) ให้ข้อสรุปว่า “ชุดกิจกรรม” ควรต้องมีองค์ประกอบ 2 อย่างคือ

1. คู่มือครู ซึ่งประกอบด้วย คำชี้แจงทั่วไป วัตถุประสงค์ วิธีการใช้ เครื่องมือวัด เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม การใช้แบบทดสอบ
2. โปรแกรมกิจกรรม หัวเรื่อง ซึ่งประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการอุปกรณ์ และการประเมิน

นอกจากนี้ข้อสรุปจากการเข้าร่วมสัมมนาเข้มของคณาจารย์และนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาแขนงวิชาการแนะแนว มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชปีการศึกษา 2545 (22 กันยายน 2545) ให้กำหนดว่า ชุดกิจกรรมประกอบด้วย 1) คู่มือผู้ให้บริการ ซึ่งมีคำชี้แจงการเตรียมการของผู้ให้บริการแนะแนว แผนการจัดกิจกรรมต่างๆ 2) กิจกรรมของผู้รับบริการ ซึ่งมีใบงาน ใบความรู้ และแบบทดสอบก่อน-หลัง 3) สื่อหรืออุปกรณ์การจัดกิจกรรม นอกจากนั้นแล้วภายในชุดกิจกรรม ควรมีกล่าวให้เห็นถึงวิธีการดำเนินการ เช่น จุดมุ่งหมาย สื่อที่ใช้ วิธีการดำเนินการ ขั้วนำ ขั้วดำเนินกิจกรรม ขั้วสรุป และนำหลักการไปประยุกต์ใช้และขึ้นประเมินผล

3.11 เทคนิคการจัดกิจกรรมแนะแนว

จำเนียร โชติช่วง (2527, น.118-120) ได้เสนอแนะเทคนิคในการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ว่า ควรจัดบรรยากาศให้เป็นกันเอง ให้นักเรียนรู้สึกอิสระ สบายใจในการแสดงออก มีการกระตุ้นให้นักเรียนแสดงออกมากที่สุดทั้งในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ความเชื่อมั่นในตนเอง ความกล้าในการพูด ความรู้สึกที่ต้องการระบายออก เปิดโอกาสกระตุ้นและช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้แก้ปัญหาและปฏิบัติงานร่วมกันให้ได้มากที่สุด มีการมอบหมายความรับผิดชอบให้นักเรียนทำงานในกิจกรรมนั้นๆ ตามความถนัดความสามารถและความสนใจ ครูไม่ควรสอนโดยการพูดคนเดียวและให้นักเรียนจด ควรมีการสร้างความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เรียนรู้หน้าที่ของตน มีการช่วยเหลือพยายามเข้าใจกัน ให้ความร่วมมือเห็นอกเห็นใจกัน เรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการนำเอาเทคนิคกระบวนการกลุ่ม รวมถึงการนำเกมทางจิตวิทยาเข้ามาประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนุก เรียนรู้เข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่น ตลอดจนปลูกฝังนิสัยเจตคติ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จริยธรรมเข้าไปด้วย

พร้อมกันนี้ครูแนะแนวควรมีการบันทึกรายละเอียดต่างๆ ของการสอนไว้ทุกครั้ง และครูควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง เช่นเดียวกับที่กรมวิชาการ (ม.ป.ป.:บทนำ) กล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมแนะแนวแต่ละครั้ง ครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นก่อน แล้วจึงแสดงความคิดเห็นตามหรือแสดงความคิดเห็นในกรณีไม่เห็นด้วยพร้อมเหตุผลประกอบและไม่วุ่นวายคัดค้านคำตอบหรือทัศนคติของนักเรียนว่าถูกหรือผิด แต่พยายามให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นด้วยเหตุผลของเขา เพราะคำตอบหรือทัศนคติของนักเรียนแต่ละคนย่อมถูกสำหรับเขา เขาย่อมมีเหตุผลในคำตอบ ก็ต้องแสดงท่าทางด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรทางคำพูด น้ำเสียง และท่าทาง ต้องใช้อารมณ์ขันเป็น มีการสังเกตและบันทึกการสังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนในกลุ่มขณะจัดกิจกรรม ทั้งพฤติกรรมที่แสดงออก และความรู้สึก ฟัง สะท้อนความรู้สึก (ความคิด) ของคำตอบนักเรียน มีการใช้คำพูดกระตุ้นให้เด็กคิดเพื่อแก้ปัญหาและหาคำตอบด้วยตนเองอย่างมีเหตุผล กล่าวชื่นชมเมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำงานกลุ่มร่วมกันเน้นบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ใช้เหตุผลสะท้อนค่านิยมของนักเรียนจากคำตอบที่เป็นเหตุผล หากนักเรียนค้นหาคำตอบไม่ได้หรือแก้ปัญหาบางอย่างไม่ได้ ครูอาจยกตัวอย่างคำตอบของตนนำทางได้ และควรเตรียมอุปกรณ์ทุกครั้งก่อนจัดกิจกรรม นอกจากนี้ควรให้นักเรียนทุกคนได้รับทราบข้อตกลงเบื้องต้นในการร่วมกิจกรรม

3.12 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมแนะแนว

พัชรภรณ์ รักช่วย (2546) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการพัฒนาความรับผิดชอบในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนปากพอง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบในการเรียนเพิ่มขึ้นหลังจากใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวมีความรับผิดชอบในการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดกิจกรรมแนะแนวแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราณี เชนบุญ (2546) ได้ศึกษาผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียนโรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบด้านการเรียนสูงขึ้น หลังจากได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวพัฒนาความรับผิดชอบด้านการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนว มีความรับผิดชอบด้านการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม ที่ได้รับการจัดกิจกรรมแนะแนวแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สำราญ วงศ์ขวัญ (2558) ได้ศึกษา ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวที่มีต่อการควบคุมตนเองของผู้ต้องขังเรือนจำกลางบางขวาง พบว่า ภายหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวผู้ต้องขัง

กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมการควบคุมตนสูงกว่า ก่อนการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุขอารมณ์ เพิ่มพันธุ์วัฒน์ (2560) ได้ศึกษา ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวเพื่อลดแนวคิดด้านวัตถุนิยมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ปทุมวัน กรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีการลดแนวคิดด้านวัตถุนิยมลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกด้วยชุดกิจกรรมแนะแนวมีการลดแนวคิดด้านวัตถุนิยมลงกว่าการลดแนวคิดดังกล่าวของกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณพัชร ชูทอง (2560) ได้ศึกษา ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวด้วยเทคนิคตัวแบบเพื่อพัฒนา จิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านแดง (เรือนจุลประชาสรรค์) จังหวัดพัทลุง พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนจิตสาธารณะหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีคะแนนจิตสาธารณะหลังการทดลองไม่แตกต่างกับระยะติดตามผล นักเรียนกลุ่มทดลองที่ได้รับการชุดกิจกรรมแนะแนวด้วยเทคนิคตัวแบบมีคะแนนจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมที่ได้รับการชุดกิจกรรมแนะแนวปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปิยวรรณ ปรีชานุกูล (2560) ได้ศึกษา ผลการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวอาชีพเพื่อพัฒนาการรับรู้ด้านการศึกษต่อสายอาชีพ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโลกศุภวิทยา จังหวัดลพบุรี พบว่า ระยะหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีการรับรู้ด้านการศึกษต่อสายอาชีพสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ระยะหลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีการรับรู้ด้านการศึกษต่อสายอาชีพสูงกว่าของนักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และระยะติดตามผลนักเรียนกลุ่มทดลองมีการรับรู้ด้านการศึกษต่อสายอาชีพไม่แตกต่างกับระยะหลังการทดลอง